

Národní ústav lidové kultury

Strážnice

Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě

Markéta Lukešová – Eva Rýpalová

Elektronická publikace je výstupem výzkumného záměru Národního ústavu lidové kultury ve
Strážnici Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě **(B1/5)**

Vydal Národní ústav lidové kultury s vědeckou redakcí

PhDr. Jan Krist

Mgr. Daniel Luther, CSc.

Mgr. Martin Šimša

Mgr. Michal Škopík

PhDr. Lucie Uhlíková, Ph.D.

Mgr. Jarmila Teturová (tajemnice)

Recenzovali: PhDr. Ilona Vojancová, doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

© NÚLK, 2012

ISBN 978-80-87261-8

Obsah

1. Úvod	4
2. Projekt Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě	6
3. Muzeum jako vzdělávací instituce, muzeum v přírodě	11
4. Osobnosti, s nimiž se setkáváme v muzeu	12
A) Průvodce	12
B) Muzejní pedagog	15
C) Odborný pracovník	15
D) Dobrovolník	15
E) Sdružení přátel muzea	16
5. Zásady komunikace s návštěvníkem	17
6. Typy prohlídek a interaktivních expozic	19
7. Přístup k jednotlivým cílovým skupinám návštěvníků	21
A) Prohlídka přizpůsobená rodinám s dětmi	21
B) Prohlídka přizpůsobená dětem	22
C) Prohlídka přizpůsobená seniorům	29
D) Prohlídka přizpůsobená handicapovaným návštěvníkům	30
8. Výchovně vzdělávací programy	38
A) Pro mládež	38
B) Pro veřejnost	40
9. Další faktory ovlivňující dojem návštěvníka	43
10. Závěr	51
11. Přehled realizovaných počínů v rámci plnění projektu ZPTLK	52
12. Resumé	53
13. Tištěné prameny a literatura	54

1. Úvod

V roce 2010 vznikla myšlenka realizace projektu Národního ústavu lidové kultury Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě. Tendence připravit podobný projekt však započaly již mnohem dříve. Na počátku přípravy projektu jsme se snažili klást důraz především na zkvalitňování průvodcovské služby. Naším záměrem bylo prostřednictvím návštěv jiných muzeí v přírodě v České republice i v zahraničí rozšířit znalosti o lidové kultuře, pomoci průvodcům k nabývání nových zkušeností, znalostí a inspirací a celkově upevnit průvodcovský kolektiv a tím vybudovat pevnější platformu pro uskutečňování nových záměrů v prezentaci tradiční lidové kultury.

V následujících letech jsme naplánovali několik studijních cest, společných workshopů, přednášek a interaktivních činností. Realizace hlavní části samotného projektu, jež popisujeme na následujících stranách, započala na jaře roku 2011 a skončila na podzim roku 2012.

Cílem projektu je načerpat co nejvíce zkušeností, empiricky ověřených, které shrnujeme a dáváme k dispozici v předkládaném materiálu. Uvádíme zde nejen zkušenosti nabyté během realizace projektu Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě, ale také zkušenosti získané během uplynulých let v naší muzejní praxi.

Naším záměrem bylo především přijít na novátorské přístupy v prezentaci lidové kultury, přizpůsobené jednak širokému spektru návštěvníků, ale také konkrétním cílovým skupinám. V některých případech uvádíme také námi konkrétně vyzkoušené programy a typy prohlídek, které pro jednotlivé skupiny od jejich vyzkoušení realizujeme. Na některé skupiny jsme se zaměřili v plnění projektu z časových a ekonomických důvodů více, a tudíž jsme měli možnost ověřit si informace důkladněji (např. při práci s handicapovanými – nevidomými a slabozrakými). Ačkoliv uvádíme i další přístupy k práci s návštěvníkem s jiným typem tělesného (smyslového, mentálního) postižení, jsou to zkušenosti nabyté v běžné praxi a ne při specializovaném workshopu, jako tomu bylo u zmíněné skupiny handicapovaných s vadami zraku. Spolupráci s dalšími podobnými skupinami hodláme navázat v následujících letech. Stručně uvádíme také důležité osobnosti, nepostradatelné v muzejní praxi.

Předkládaný materiál by měl sloužit jako zevrubné vodítko k vytváření expozic, zkvalitňování dalších faktorů působících na návštěvníka, zkvalitňování průvodcovské služby, a také jako

další inspirace při vyvážení specializovaných programů a přístupu k nejrůznějším typům návštěvníků.

Naše publikace si neklade za cíl čerpat jen z odborné literatury a podkládat veškeré myšlenky již ověřenými publikovanými zdroji. Snažíme se zde postihnout a předložit veškeré námi získané zkušenosti, náměty a inspirace pro další práci muzejníků. Ačkoli je každé muzeum funguje s jiným zaměřením, naší snahou bylo zobecnění a aplikovatelnost postupů v co největší míře při běžném provozu muzea.

2. Projekt Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě **(Projekt Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici)**

V roce 2011 započala realizace projektu Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici *Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě*, jež si klade za cíl věnovat se nejrozličnějším cílovým skupinám. Projekt se zaměřuje ale také na průvodcovskou službu, kterou tvoří zpravidla studentky a studenti vysokých škol. Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici poskytuje ideální prostředí pro realizaci určitých částí tohoto záměru a v návštěvníkovi vzbuzuje intenzivní emoce, které – podpořeny hmatatelným zážitkem – uchovávají mnohem delší paměťovou stopu. Prostřednictvím návštěv ostatních muzeí v přírodě v České republice i v zahraničí se u průvodců snažíme o rozšíření znalostí o tradiční lidové kultuře, rozšíření obzorů v rámci provázení a zpestření o další typy prohlídek. Inspiraci hledáme mj. i v programech určených pro školy a jiné cílové skupiny. Realizace projektu započala na jaře roku 2011. V prvním roce byly připraveny dvě studijní cesty pro průvodce do muzeí v Rožnově pod Radhoštěm a na Veselý Kopec a další společné aktivity, o kterých se zmíníme podrobněji v následujícím textu.

První cesta byla realizována 8.– 9. června 2011. V rožnovském Dřevěném městečku se průvodci aktivně zúčastnili programu pro školy s názvem „Tajemný hrad Rožnov“. Interaktivní program pro průvodce strážnického muzea probíhal pak ve večerních hodinách. Byl připraven formou společenských her směřujících k prohloubení znalostí o lidové kultuře, o sobě navzájem i k budování kolektivu. Společně jsme zhodnotili také navštívený program i přístup jednotlivých demonstrátorů. Druhý den exkurze byl věnován prohlídce ostatních dvou areálů – Valašské dědiny a Mlýnské doliny a také prohlídce interaktivní expozice o městě Rožnově „Městečko pod Radhoštěm“. Druhá studijní cesta směřovala na Veselý Kopec a do Betléma (Soubor lidových staveb Vysočina), kde účastníky ředitelka Ilona Vojancová seznámila s činností průvodců v jednotlivých areálech. Diskutovalo se o možnostech prohlídek s průvodcem, bez průvodce, ale i o prohlídkách zaměřených na nejrozličnější typy návštěvníka. Poslední část této exkurze proběhla v Oldřeticích u výtvarnice a národopisné pracovnice Kamily Skopové, která průvodcům přiblížila zvyky a obyčeje Chrudimska a předala četné rady a zkušenosti ze svého působení v muzeu v přírodě.

V měsíci září realizace projektu pokračovala dvoudenním pracovním seminářem s názvem *Setkání s tradicí I*. Cílem projektu bylo co nejširší zapojení studentů (průvodců) do daných činností, jež mělo pomoci vyzkoušet si život předků na Slovácku na přelomu 19. a 20. století.

Rozdíl v získávání informací prostřednictvím literatury, odborného výkladu ve škole nebo při pobytu v prostředí, kde je člověk v přímém kontaktu se sbírkovými předměty a pohybuje se v reálném historickém prostředí, je zásadní. Dojmy a prožitky jsou ještě znásobeny a více osvojeny, je-li vtažen přímo do děje a zapojen do praktických činností. Průvodci – studenti se během workshopu mohli (za pomoci kvalifikovaných řemeslníků a při setkání s pamětníky) přiučit dovednosti a řemesla, která by měli při programech i volných prohlídkách předávat dále. Program byl zahájen přednáškou Vlastimila Ondry o tom, jak zaujmout děti výkladem a způsobem komunikace. Tento pedagog s mnohaletou praxí v oblasti práce s dětmi (ve škole i v dětských folklorních souborech) své zkušenosti již několikrát zúročil v pořádání seminářů s názvem *Siločáry duše dítěte*. Večer pak uzavřel společný interaktivní program pro průvodce věnovaný problematice zkvalitnění přístupu k dospělému i dětskému návštěvníkovi.

Workshop *Setkání s tradicí I.* pokračoval následující den v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici. Průvodci byli po trojicích rozděleni do jednotlivých objektů, přičemž v každém z nich se naučili jiný typ činnosti. Úkony byly záměrně vybrány tak, aby co nejvíce přiblížily běžné domácí práce. Účastníci si vyzkoušeli tkaní na stavu pod vedením Miroslava Urbana z Hrubé Vrbky, práci na hrnčířském kruhu osvětlil Josef Benedík z Hroznové Lhoty, pletení košíků manželé Křížkovi, vyšívání Vlasta Bučková z Vracova, přípravu domácích nudlí a kynutého těsta Irena Příkazká a výrobu nepálených cihel Pavel Žák ze Strážnice. Workshop byl zaměřen na aktivity, které mohou obohatit volné prohlídky muzea a které jsou nenáročné na každodenní provoz, zároveň však simulují běžné denní práce na venkově na přelomu 19. a 20. století. Z většiny uvedených činností si odnesli účastníci svůj vlastní výrobek domů a mnohé z nich si osvojili natolik, že je mohou předvádět již samostatně během sezóny v objektech MVJVM.

Workshop *Setkání s tradicí II.*, který proběhl na stejném místě 7. října 2011, byl zaměřen na školní děti ve věku do dvanácti let. Právě období mladšího školního věku je nejideálnější pro podchycení zájmu jedince o určitou oblast reality. Školní třídy byly vybrány tak, aby jedna byla z prostředí venkova a druhá z města. Tato selekce posloužila ke komparaci ve vnímání a osvojování si dovedností a přinesla zajímavé zjištění: děti z města, o kterých by se dalo předpokládat, že jim budou předložené aktivity cizí, si všechny vyzkoušené činnosti osvojily mnohem lépe než děti z vesnice. Současná podoba vesnice totiž v posledním čtvrtstoletí zcela radikálně změnila a zmodernizovala svou podobu a většina dětí pocházející z venkovského prostředí již nemá možnost setkávat se s tradičními způsoby obživy,

zemědělství a chovu. Cílem semináře bylo především podtrhnout zážitkový potenciál dětí – předat jim naučená řemesla a dovednosti, přiblížit tradiční lidovou kulturu a přimět je k samostatnému objevování a zkoumání této problematiky. Zároveň také motivovat práci průvodcovské služby k práci s dětským návštěvníkem, k jeho lepšímu porozumění a podpořit prohlubování vzájemných vztahů dětí a jejich rodičů. Důležitý je především přímý kontakt s demonstrátorem určité činnosti, tedy i možnost ptát se na další podrobnosti týkající se dané aktivity (K problematice specifického postavení a edukace muzeí v přírodě např. publikace *Národopisná muzea v přírodě: teoretická a metodická východiska k realizaci*. Rožnov pod Radhoštěm – Uh. Hradiště – Staré Město, 1981). K větší míře interaktivity programu přispěl také fakt, že si děti mohly vyzkoušet nejrůznější činnosti, ke kterým se během běžných návštěvních dnů v muzeu nedostanou. Mezi některé z nich patřila např. možnost obléci si kroj, vylézt na pec, pást kozu apod. Program každé skupinky byl ukončen společným obědem v jednotlivých objektech. Průvodkyně po celou dobu programu seznamovala nenásilnou formou děti se životem lidí v minulosti.

Cílem programu bylo pomocí zážitku probudit zájem dětského návštěvníka o pátrání v minulosti, získání vztahu ke svému regionu, lidové kultuře, muzeu a také probudit jeho zájem o hloubání v rodinné historii a kořenech. Program byl pozitivně hodnocen jak ze strany pedagogů, tak ze strany žáků. Zpětnou vazbu podaly slohové práce, které na téma uvedeného workshopu žáci vypracovali.

V roce 2012 pokračovala realizace projektu dalšími studijními cestami. První z nich vedla do Rymic u Olomouce, kde je zachováno hned několik autentických lidových staveb. Absolvovali jsme prohlídku všech objektů včetně tvrze. Exkurze pokračovala prohlídkou historické a přírodovědné expozice Vlastivědného muzea v Olomouci, která je nově realizována, a ačkoli se přímo nevztahuje k prostředí muzea v přírodě, je velmi inspirativně provedena, takže může v mnohém obohatit nápady při vytváření expozice v našem prostředí.

Zahraniční studijní cesty se zúčastnily pouze koordinátorky projektu M. Lukešová a E. Rýpalová. Byla navštívena tři maďarská muzea v přírodě - Nyiregyháza, Szentendre a Szombathely. V těchto muzeích jsme našly velké množství inspirace, nejen k vytváření expozic pro handicapované spoluobčany a dětské návštěvníky, ale také inspiraci k vytváření expozic v objektech muzea. Tato studijní cesta byla jednou z nejpřínosnějších ze všech realizovaných.

Koncem června 2012 jsme společně s průvodci podnikli třídní studijní cestu do Čech. První zastávkou byla návštěva Neviditelné výstavy v Praze. Vzhledem k našemu záměru věnovat se v tomto období práci s handicapovanými osobami, měla tato výstava na naše průvodce velmi pozitivní dopad. Na třídní studijní cestě jsme navštívili také Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem, Soubor lidové architektury v Zubrnících, zámek Velké Březno a cestou zpět také Hornické muzeum v Příbrami – skanzen Vysoký Chlumeč. Společné večery studijní cesty byly opět věnovány interaktivním hrám cíleným na rozpoznání nejrůznějších typů návštěvníka a správného přístupu v komunikaci s ním.

V červenci roku 2012 se řešitelky zúčastnily mezinárodní konference „Etnopedagogika“ v polském městě Nowy Sacz. Konference byla součástí mezinárodního dětského festivalu Cioff Dzeci gór. Prezentované příspěvky byly velmi obohacující a inspirující pro další práci s dětmi. Na této konferenci jsme představily projekt NÚLK Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě, který vzbudil zájem ze strany odborné veřejnosti a rozpoutal diskusi. V rámci této zahraniční cesty jsme navštívily také místní muzeum v přírodě ve městě Nowy Sacz.

Začátkem roku 2012 jsme navázali cennou spolupráci s organizací SONS Kyjov (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých). S členy této organizace Hanou Vrtkovou (zbytky zraku), Pavlem Švorbou (předseda organizace, nevidomý s vodícím psem), Marcelou Švorbovou (zbytky zraku) a Pavlem Krpálkem (nevidomý s vodícím psem). Následně proběhl společný, předem připravený workshop v prostorách MVJVM (Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy). V souvislosti s přípravami tohoto workshopu byla navržena podoba prohlídky pro nevidomé a slabozraké, jejíž průběh byl konzultován s odborníky z uvedené organizace. V rámci přípravy na specializovanou prohlídku pro nevidomé a slabozraké bylo vyhotoveno několik interaktivních pomůcek, které byly nainstalovány do vybraného objektu v MVJVM. Jedná se především o konkrétní haptické pomůcky, reprezentující používané materiály v lidovém prostředí na přelomu 19. a 20. století. Další dvě součásti workshopu probíhaly na teoretické a praktické bázi. V teoretické části jsme byli obeznámeni se zásadami správného přístupu k handicapovaným osobám. Setkání probíhalo v přátelském duchu, byly tím překonány bariéry v komunikaci, v diskusi pak byly probrány i nejčastější chyby, kterých se dopouštíme. Praktickou část řídili opět členové zmíněné organizace, kteří nám poskytli možnost vcítit se do pocitů a vjemů nevidomé osoby. Se zapůjčenými, oči zatemňujícími páskami a slepeckými holemi průvodci procházeli jedním z areálů muzea a zjišťovali tak

i nedostatky a překážky, které se v terénu nachází. Poslední částí workshopu byla přednáška Jiřího Jílíka (český novinář, publicista, spisovatel a folklorista) na téma Žitkovské bohyně. Jednou ze specializovaných expozic, kterou mají návštěvníci možnost vidět při běžných prohlídkách v MVJVM je totiž obydlí bohyně z moravských Kopanic. Téma přednášky bylo pro průvodce velmi zajímavé, při přednášce získali spoustu nových informací, které mohou využít při své běžné praxi.

V polovině měsíce září proběhlo školení průvodců s názvem Křížem krážem. V úvodu jsme shrnuli veškeré poznatky a postřehy, s nimiž jsme se během plnění projektu seznámili. Jednotliví průvodci, pro které byl tento workshop realizován, se vyjádřili ke všem jeho částem. Protože se v následujícím roce hodláme zaměřit na přípravu expozice věnované životu dětí na slovácké vesnici, promítli jsme dokument z MFF Strážnice „Radostné dětství“ autorky Aleny Schauerové, jež se dané problematice věnuje. Probírali jsme také komunikační minimum při jednání s návštěvníky. V prostorách muzea vesnice jsme společně absolvovali expozici pro nevidomé a slabozraké včetně podrobné specializované prohlídky, o které se zmíníme v další části tohoto dokumentu. Závěr workshopu byl situován do modrotiskové dílny Arimo Strážnice, kde se průvodci podrobně seznámili s výrobou modrotisku.

Realizace tohoto projektu byla ve všech směrech velmi přínosná. Návštěvy tuzemských i zahraničních muzeí byly inspirující, jak pro tvorbu interaktivních programů, tak i vytváření a instalaci expozic. Dalším, neméně důležitým přínosem, bylo upevnění kolegiálních vztahů mezi průvodci, a tím odrážející se dobré vztahy k návštěvníkům a zájem o další vzdělávání v lidové kultuře. Návštěva ostatních muzeí také vzbudila na naší straně zájem k podnětnému vytváření programů pro jednotlivé zacílené skupiny návštěvníků. Plnění uvedeného projektu by mohlo posloužit jako vodítko pro jiná muzea v přírodě, která se věnují podobným záměrům jako naše instituce.

3. Muzeum jako vzdělávací instituce, muzeum v přírodě

Muzeum je institucí, která existuje za účelem získávání, uchovávání, zkoumání, zprostředkování a vystavování hmotných dokladů o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení. Specifickou úlohu pak tvoří muzea v přírodě. Svým prostředím, které je umístěno v ideálním terénu pod širým nebem, nabízí všestranné využití v rámci nejrůznějších interaktivních programů. Prezentované předměty jsou zde zasazeny do svého původního prostředí, expozice jsou často simulovány tak, aby připomínaly úlohu všech předmětů, které dříve sloužily k běžným každodenním záležitostem. Od kamenných muzeí se zásadně odlišují způsobem prezentace artefaktů, ale i komplexním pohledem na život lidových vrstev. Často prezentují nejrůznější pohledy na prezentaci hmotné i duchovní kultury.

Současné trendy prezentace tradiční lidové kultury směřují k vysoké míře interaktivity. Návštěvník již nemá být jen pouhým konzumentem, ale i spoluvůrcem daného specializovaného programu či prohlídky. Důraz je kladem především na vysokou míru zapojení návštěvníka do dané činnosti. Rozmanitost podnětů, které návštěvy muzea poskytují a celková filozofie zachování původních hodnot s tím spojená, vede k i k rozvoji ochoty chránit životní prostředí, uchovávat kulturní hodnoty a tradice a takto přispívat k ochraně kulturního a přírodního dědictví. Muzea v přírodě mají prvotřídní výchovně – vzdělávací potenciál, snaží se navodit autentické prostředí původního vesnického prostředí, poskytují návštěvníkům možnost nahlédnout do minulosti a více je tak vtáhnout do centra dění všech prováděných činností. Pobyt v muzeu by měl být pro návštěvníka nejen zdrojem informací a vzdělání, ale především prožitků.

Muzeum nemůže nahrazovat školu ve smyslu formálního vzdělávání, avšak může poznatky získané ve škole doplňovat, prohlubovat, upevňovat a ověřovat. Muzeum je vzdělávací institucí, ale nikoli ve smyslu učení, a tím se zcela zásadně liší od školy (Žalman 2005: 8).

4. Osobnosti, s nimiž se setkáváme v muzeu

A) Průvodce

Jeden z nejsilnějších vjemů, které si návštěvník z jakéhokoli typu prohlídky odnáší je ten, který je spojen s osobností průvodce. Dle toho, jakým způsobem průvodce na návštěvníka reaguje, prezentuje text, odpovídá na otázky. Průvodce má na paměti, že se vždy musí návštěvníkovi podřídit a brát v potaz složení skupiny, která do muzea zavítala. Důležité je rovněž přizpůsobit text dané skupině. Je v přímém kontaktu s návštěvníkem po celou dobu prohlídky a ovlivňuje tak jeho prožitek. Čím lépe máme vyškoleného a motivovaného průvodce, tím více předává kladných emocí návštěvníkovi. Průvodce je v muzeu zaměstnán ve stálém či sezónním pracovním poměru. Provázení v muzeích v přírodě není ve většině případů celoroční. Z toho důvodu nemá stálé místo, zpravidla se jedná o brigádní záležitost. Je proto složitější vytvořit správný vztah průvodce ke své činnosti a probudit v něm zájem zdokonalovat se ve svém oboru i na tak krátkou dobu, po kterou trvá jeho brigáda. Velmi důležitá je znalost textu, intonace a intenzita hlasu a motivace rozšiřování znalostí pro potřeby zvědavých dotazů návštěvníků. Výhodou je znalost cizích jazyků, ale stejně důležitá je i vhodná osobnost. Přesto ji musíme ke správnému přístupu k návštěvníkům naučit. Dobrého průvodce musíme vychovat správným příkladem. Průvodce prezentuje celou instituci, zodpovědnost a vyzrálost je tedy jedním s dobrých faktorů. Zaměstnanci pomáhají novým průvodcům s odbornými znalostmi a snaží se je naučit kvalitnímu přístupu k návštěvníkovi. Zaučené a kvalitní studenty je dobré oslovovat i v dalších letech a postupně do týmu přibírat nové zájemce, aby se průběžně začleňovali. Důležité je přátelské chování a vzájemná vstřícnost mezi průvodci, k tomu může přispět společné soustředění s předem připraveným poutavým programem (tematické přednášky, návštěva jiných muzeí a institucí, společenské hry zaměřené ke stmelování kolektivu, živá diskuze – hodnocení průvodců v jiných muzeích, hodnocení přednášek, společné hodnocení své vlastní osoby, ale i ostatních průvodců ve svém kolektivu, vždy hledat zápory i klady).

Jako průvodci v muzeu mohou pracovat také důchodci, nezaměstnaní, dobrovolníci. Od všech pracovníků je vyžadována zodpovědnost, spolehlivost, flexibilita, schopnost samostatně pracovat, vyhledávat potřebné informace, samostudium, sociální citění a korektní jednání. Průvodce také musí být častěji připraven učení se novým textům, které se mění i několikrát během sezóny (dle obměny expozic) či v souvislosti s návazností na některý ze specializovaných programů.

Typy průvodců

Průvodce student (s praxí) - výhody:

- aktivní zájem o brigádu,
- znalost cizího jazyka,
- rychlá schopnost naučení se textu,
- zajímavá praxe, která mnohokrát pomůže studentům v jejich vlastním studiu; obohacují se navzájem,
- přináší nové nápady pro vylepšení prohlídek,
- fyzická a psychická zdatnost,
- flexibilita,
- u vysokoškolských studentů možnost pracovat i mimo prázdniny v pracovní dny.

Průvodce student - nevýhody:¹

- pokud se jedná o první pracovní poměr, je potřeba je naučit disciplíně a samostatnosti při práci,
- bojí se vést skupiny návštěvníků, mnohdy starších než je sám,
- bojí se aktivně komunikovat,
- nedokáže reagovat na připomínky návštěvníků,
- má problém udržet vedení prohlídky dle provozního řádu.

Průvodce senior - výhody:

- díky jeho věku je návštěvníkovi zajištěn přímý kontakt s pamětníky,
- mluvené slovo dokáže prezentovat v nářečí,
- projevuje zájem o brigádu,
- je časově flexibilní.

Průvodce senior – nevýhody:

- často je v menší fyzické kondici,
- je pro něj náročná aktivní komunikace po celý den a za nepříznivého počasí,
- často se u něj objevují zdravotní problémy.

¹ Zpravidla se o tyto problémy jedná u studentů, kteří na brigádu do muzea nastoupili nově.

Průvodce registrovaný na Úřadu práce – výhody:

- může okamžitě nastoupit do pracovního poměru,
- jeví zájem o práci,
- snaží se, si práci udržet,
- je časově flexibilní.

Průvodce registrovaný na Úřadu práce – nevýhody:

- z jeho pohledu se musí zaučit na krátké časové období,
- musí se učit obsáhlý text,
- většinou okamžitě odchází v případě zajištění stabilního zaměstnání.

Průvodce dobrovolník – výhody:

- pracuje bez nároku na mzdu,
- jeví aktivní zájem o práci,
- má chuť k získávání nových informací,
- práce je pro něj koníčkem.

Průvodce dobrovolník – nevýhody:

- malá časová flexibilita,
- častější využití jen při nárazových činnostech,
- v tuzemských muzeích jsou s tímto typem zaměstnanců malé zkušenosti,
- instituce se bojí administrativy (pojištění, pracovní úrazy, vzniklé škody atd...).

Průvodce zaměstnanec muzea – výhody:

- má odborné znalosti a snaží se o jejich rozšiřování,
- jeho zájem o práci je vysoký,
- důvěrně zná prostředí, terén,
- dlouhodobě podchycuje zpětnou vazbu od návštěvníka,
- přichází s novými návrhy podnětů pro průvodce, provoz, okruhy prohlídek.

Průvodce zaměstnanec muzea - nevýhody:

- práce se pro něj za delší dobu stává rutinní a sám časem nevidí zažité nedostatky.

B) Muzejní pedagog

Velmi důležitou funkci v muzeu zastává muzejní pedagog, který pomáhá muzeu naplňovat jeho edukační činnost. Podílí se na přípravě a realizaci programů, připravuje doprovodný materiál, zajišťuje edukační činnost muzea, tvorbu výstav a expozic, které během celého roku tematicky upravuje a mění, navrhuje didaktické pomůcky, organizuje rukodělné dílny, vytváří doprovodné programy, účastní se seminářů, konferencí a vzdělávacích projektů. Vždy by měl spolupracovat s odborníkem (etnografem, historikem apod.), aby navržené činnosti spadaly do rámce programu. Tato profese je dodnes v českých muzeích v přírodě poměrně opomíjena, ačkoliv je její úloha velmi důležitá. Profese muzejního pedagoga bývá často vykonávána jinými pracovníky muzea, kterým však chybí patřičné vzdělání pedagogického směru.

C) Odborný pracovník

Osoba s odborným vzděláním určitého oboru, nejčastěji etnolog – muzeolog – historik. Pracovník odborně dohlíží na podobu a vytváření expozic, připravuje odborné texty pro průvodce muzea a ovlivňuje konkrétní podobu prohlídek, sestavuje interaktivní programy, zabývá se sbírkotvornou činností, konzultuje a spolupracuje s muzejním pedagogem a vedoucím průvodců, vzdělává se, navštěvuje odborné semináře a konference, pečuje a eviduje sbírkový fond, publikuje odborné příspěvky.

D) Dobrovolník

Dobrovolnictví je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činností, která je časově i obsahově vymezena (Müllerová 2011: 10). Dobrovolník (volontér) je osoba, jež má aktivní zájem spolupracovat s muzeem. Často jsou těmito osobnostmi studenti odborných škol, kteří pomocí přímého styku s muzeem vylepší teoretické znalosti. Mohou to být lidé se zájmem o lidovou kulturu, i když jejich zaměstnání nemá s tímto oborem nic společného. Rádi tak nahlédnou do zákulisí činností muzeí, mají aktivní zájem pomoci, přesto nesmí pracovat sami, vždy s nimi musí být zaměstnanec muzea, který určuje a kontroluje kvalitu provedené práce. Dobrovolníka nevyužíváme na podřadné práce, ale umožníme mu v rámci možností pomocnou práci muzejníka. Dobrovolník musí být proškolen bezpečností práce a požární ochrany, seznámen s podmínkami práce.

E) Sdružení přátel muzea

Sdružení odborných pracovníků a přátel muzea se podílí na prohlubování zájmu veřejnosti. Formou různorodých přednášek k daným tématům zveme i neodbornou veřejnost a vzbuzujeme u ní větší zájem o lidovou kulturu. Typ a druh přednášek můžeme konzultovat přímo se členy sdružení muzea. Sdružení by mělo mít pro členy určité výhody, např. několik volných vstupů, permanentní vstupenky, případnou spolupráci na programech či návštěvu přednášek zdarma. Sdružení přátel muzea pak nepřímou formou rozšiřuje spektrum návštěvníků, jeho členové přivádí do muzea další návštěvníky ze svého širokého i blízkého okolí.

5. Zásady komunikace s návštěvníkem

Zmínili jsme již několikrát, že celkový dojem, který si návštěvník z muzea odnáší, záleží na mnoha faktorech. Jedním z nejdůležitějších je však faktor lidský – tedy to, jakým způsobem na návštěvníka zapůsobily osobnosti, s nimiž se v muzeu setkal a jakým způsobem s ním komunikovaly. Spokojený návštěvník očekává, že si z muzea odnese pozitivní zážitek, bude s ním jednáno ve všech směrech korektně a přátelsky. Vždy očekává také bezchybně nabízené avizované služby, přichází i odchází s pocitem, že byl v muzeu rád viděn a vítán.

Pravidla komunikace s návštěvníkem

Komunikace by měla být s návštěvníkem oboustranná, ačkoliv nejvíce se na ní podílí průvodce, prostor by měl být poskytnut i druhé straně. Aktivně naslouchat znamená vnímat vše důležité a dát řečníkovi zpětnou vazbu, která jej ujistí, že jeho sdělení bylo zachyceno a zpracováno. Aktivně naslouchat znamená umět se vcítit do pocitů řečníka, ať už je forma jeho komunikace jakákoliv, a pochopit důvody, které jej vedly k této formě komunikace. Průvodce by vždy měl zaujmout vstřícný postoj, mít snahu navázat kontakt s návštěvníky, ale také získat přirozenou autoritu u návštěvníků, aby jeho pokyny respektovali.

Chyby, kterých se při komunikaci dopouštíme:

- přerušujeme hovořícího návštěvníka vlastními poznámkami,
- nenecháme jej dokončit větu, myšlenku,
- na jeho monolog nenavazujeme, neposkytujeme mu tím žádnou zpětnou vazbu,
- nepokládáme mu otázky, které očekává,
- neverbálně naznačujeme svůj odmítavý postoj,
- sdělujeme skutečnosti nejasně a nekorektně.

Z vlastních zkušeností doporučujeme následující pravidla komunikace:

- pokud možno, komunikaci navazujeme jako první,
- vždy jako první pozdravíme,
- vedeme prohlídku, podáváme výklad, ve volném prostoru však aktivně nasloucháme a aktivně se ptáme,

- stanovíme předem vytvořená pravidla, která musí návštěvník dodržovat, máme co nejjednodušší a přehledný informační systém, který návštěvníkovi umožní orientaci v muzeu,
- snažíme se vžít do požadavků návštěvníka,
- respektujeme hranici komunikace, kterou stanovil návštěvník,
- zpětně se informujeme na jeho spokojenost (viz dotazník),
- poděkujeme za návštěvu a za to, že jako cíl své cesty zvolil právě naši instituci,
- používáme specifický přístup v komunikaci s jednotlivými typy návštěvníků – děti, dospělí, senioři, handicapovaní apod.,
- v propagačních materiálech a akcích nabízíme pouze to, co můžeme sami splnit a ne nereálné nesplnitelné záležitosti, vždy nabízíme pravdivé informace,
- každý zákazník je jiný, proto vyžaduje individuální přístup, komunikujeme s ním v pozitivním duchu, i když máme pocit, že je nespokojen.

Kladení otázek:

- otázky jsou nejlepším prostředkem získávání informací o požadavcích a přáních návštěvníka,
- kladné otázky ukazují, že o něj máme zájem a snažíme se vyhovět jeho přáním a prosbám,
- pokládáme je, abychom udrželi jeho pozornost,
- při dotazování běžného návštěvníka se vyhýbáme používání striktně odborné terminologie a neznámých názvů předmětů a situací,
- otázky nezačínáme „ne“,
- v případě, že se snažíme vzbudit velký zájem návštěvníka a máme dostatečný prostor se mu věnovat (např. v případě volných prohlídek), pokládáme otevřené otázky bez očekávání jednoslovné odpovědi, návštěvník pak pocítuje zpětnou vazbu z naší strany, nabývá pocitu, že jej v muzeu rádi vidíme a je zde vítán.

6. Typy prohlídek a interaktivních expozic

V průběhu běžné návštěvnické sezóny jsou zpravidla nabízeny dva typy prohlídek. Jedná se buďto o prohlídky za doprovodu průvodce či bez něj.

A) Prohlídka s průvodcem:

Bývá poskytována vícečetným skupinám. Záleží na typu muzea, ale i v tomto případě by měl mít návštěvník možnost volby. Průvodce by měl poskytnout dostatek času všem členům skupiny k prohlédnutí si expozice. Velká část návštěvníků přichází do muzea za účelem relaxace a aktivního odpočinku, proto by měly být texty připraveny srozumitelně a přístupně i pro neodbornou veřejnost. Pokud jsou návštěvníky děti i dospělí, průvodce musí zaujmout všechny věkové kategorie, některé otázky pak směřuje přímo dětem. Děti si všimá i mimo výklad – při přemísťování mezi objekty apod. Průvodce by se měl snažit motivovat návštěvníka k udržení pozornosti k výkladu. Vzhledem k tomu, že je prohlídka téměř vždy časově ohraničena, je nutné dodržovat nenásilnou formou časový plán.

B) Prohlídka bez průvodce:

S tímto typem prohlídky se setkáváme v muzeích v přírodě nejčastěji. Návštěvník v pokladně dostane průvodce v tištěné podobě nebo audioprůvodce ve sluchátkách. Jinou možností je umístění textu přímo na objekt, neměl by však nijak narušovat stávající zpravidla historickou expozici, zároveň však musí být umístěn viditelně a čitelně. Vystavené předměty je nutno zabezpečit alarmem, či elektronickou ostrahou. Při těchto typech prohlídek se často používá uzamčená branka, kdy má návštěvník možnost nahlédnout do objektu skrze ni, předměty jsou dostatečně viditelné, avšak v bezpečí. Jednotlivé prostory objektu se dají též oddělit plexisklem, které nijak neruší expozici a zároveň jsou předměty také dostatečně chráněny před krádeží a poškozením.

Při uvedených volných prohlídkách se stacionárními průvodci je nejlepší možností obsadit objekty vyškolenými pracovníky dokonale ovládajícími text o daném objektu či zvycích a obyčejích, které má expozice simulovat. Celkový dojem také dotváří průvodcův oděv a

celkové vystupování². Pro návštěvníka je obohacující, předvádí-li průvodce určitou tradiční činnost (např. různé druhy ručních či domácích prací).

Pro variantu volných prohlídek a oživení objektu jsou často najímáni i lidoví řemeslníci, s nimiž je nutné uzavřít smlouvu o spolupráci a dojednat pravidla. Pravidla musí přesně určovat řemeslníkovo působení v muzeu, musí s ním být dohodnuta doba jeho prezentace, vedení muzea také musí souhlasit s nabízeným sortimentem, být informován o obecných informacích, týkajících se muzea. Návštěvník nerozlišuje zaměstnance muzea od externích pracovníků.

Expozice jsou většinou instalovány do určitého období. V muzeích v přírodě na našem území se jedná zpravidla o první polovinu 20. století. Velkým přínosem však je prezentovat v expozicích bydlení také se zaměřením na určité roční období či zvyk (např. instalace rodinných obyčejů, jakými je narození, svatba, úmrtí...) nebo také určitou událost jako je např. zabíjačka. Tyto expozice se dají obohatit o zvukové vjemy, které mohou fungovat na fotobuňku při příchodu návštěvníka do objektu (např. svatební veselí, pláč dítěte apod.). Velký ohlas u návštěvníků pochopitelně také vzbuzují řemeslnické a živnostenské dílny atp. V případě prezentace obchodu (koloniálu, krupařství) je velmi přínosné a dobře zapamatovatelné, může-li si zde návštěvník zakoupit nějaký drobný upomínkový předmět či malé občerstvení. Vhodným doplněním expozice je upozornění na některý detailní předmět, či přiblížení určitého jevu. Např. v místnosti, kde je umístěn tkalcovský stav, by mohla být umístěna malá naučná expozice o jednotlivých typech a druzích zpracovávaných rostlin na textilní vlákna a výrobu tkaniny.

V expozicích pro jejich větší autentičnost se snažíme o co největší přiblížení realitě. Vhodné je nepravidelné a přirozené rozmístění předmětů. Jde o skutečné zachycení reality, nikoli o co největší líbivost návštěvníkovi. Je nutné dbát také na dostatečné osvětlení předmětů.

² Z naší zkušenosti můžeme potvrdit velmi dobrý dojem z průvodce, který je oblečen v lidovém oděvu z dané oblasti. Je nutné dbát také na čistotu a správnou prezentaci lidového oděvu.

7. Přístup k jednotlivým cílovým skupinám návštěvníků

A) Prohlídka přizpůsobená rodinám s dětmi

Nejčastějšími návštěvníky muzeí v přírodě jsou rodiny s dětmi. Do muzea přichází v období školních prázdnin či o víkendech. Nejdůležitějším úkolem je zaujmout všechny členy rodiny, důraz však klademe na děti. Ty můžeme motivovat drobnou odměnou na konci prohlídky, kterou si musí zasloužit správnou odpovědí na jednoduché otázky z prostředí muzea. Typickým znakem je přenesení role lektora na rodiče, kvalitní výchozí materiál vhodný pro různé věkové skupiny dětí, jenž musí být dostatečně zajímavý.

Pro rodiny s dětmi je dobré vytvořit pracovní list, který by měl být využíván během celé návštěvnické sezóny. Jednotlivé úkoly, z nichž se materiál skládá, by měly být rozvrstveny tak, aby na nich spolupracovali všichni členové rodiny společně. Vyplňováním pracovního listu se budou zabývat především děti, přičemž nápovědu mohou získat pomocí rodičů či prarodičů, což všeobecně vede k společné diskuzi. Děti se tak dozvědí více z dětství svých rodičů či prarodičů, což vede k všeobecnému prohloubení vztahů a podpoře komunikace. Plnění pracovního listu přispívá nejen k udržení pozornosti všech členů rodiny, ale také k větší soudržnosti všech členů, ke společnému nadšení pro věc a sepětí a také prohloubení zájmu o historii regionu i lidové kultuře. Pozitivní společný prožitek si pak odnáší všichni členové rodiny a rádi se opětovně do muzea vrací.

Stručný návrh pracovního listu pro rodinu s dětmi:

Pracovní list obdrží členové rodiny společně s psací potřebou hned u vchodu, průvodce či pokladní podá podrobné informace ohledně vyplňování jednotlivých úkolů a pravidel „hry“. Přesná a jednoduchá pravidla jsou umístěna také ve vestibulu či pokladně muzea.

Úkoly jsou rozloženy tak, aby na jejich plnění pracovala celá rodina. Zmíněný pracovní list provází členy rodiny všemi jednotlivými objekty prohlídky. Je dobré upozornit také na přírodu, do níž jsou objekty v muzeu zasazeny. Jednotlivé úkoly by měly vzájemně korespondovat, aby po jejich rozluštění vznikla celková tajenka. Úkoly mohou být velmi rozmanité, např. najít určitý předmět v expozici některého z objektů, účel dané věci, pojmenovat historický předmět, s nímž se už v současné době nesetkáváme, vyluštit křížovku,

osmisměrku, od průvodce v některém z objektů se pomocí otázek dozvědět příslušnou informaci. Pracovní list je doplněn kresbami a obrázky, úkoly jsou odstupňovány dle náročnosti, některé jsou určeny dětem, jiné dospělým. Na konci prohlídky a při správném vyřešení všech úkolů odevzdá rodina útržek se správnou odpovědí a kontaktem, děti dostanou odměnu a útržek putuje do společného slosování na konci sezony (či v jiném termínu – např. jednou týdně, jednou měsíčně...), vylosovaný výherce pak obdrží vstupenky na některý ze specializovaných programů či permanentní vstupenku na všechny programy – dle uvážení vedení muzea. Informace o možnosti plnění rodinného pracovního listu je vhodné umístit na webové stránky. Odevzdané útržky mají také výpovědní hodnotu, díky níž můžeme vyhodnotit statistiku lokalit, z nichž nejčastěji návštěvníci přijíždí a tuto pak využít při cílené propagaci v určitém regionu.

B) Prohlídka přizpůsobená dětem

Dětský návštěvník je pro muzeum jedním z nejdůležitějších obecně. Naší snahou je vzbudit v něm zájem o lidovou kulturu již od útlého dětství, tento zájem se snažíme postupem času prohlubovat. Vymezujeme tak přístup k jednotlivým věkovým kategoriím dětského návštěvníka a zaujmout jej co nejvíce. Děti často navštěvují muzeum v doprovodu svých rodinných příslušníků či společně se svou školní třídou.

Specializovaná interaktivní expozice pro děti

V současné době se musíme i v expozicích muzejního typu orientovat a přizpůsobovat požadavkům dnešního návštěvníka, a to i v případě dětského návštěvníka. Je vhodné vyhradit v muzeu jeden objekt, či prostor, který bude přizpůsoben požadavkům dětí. Expozice by měla být vybavena tradičním způsobem, v žádném případě by se však nemělo jednat o sbírkové předměty, nýbrž o jejich kopie. V uvedené expozici by měla být poskytnuta možnost vyzkoušení si dětským návštěvníkem libovolné činnosti (vylézt na pec, brát do ruky nejrůznější předměty, libovolně osahávat a zkoumat celý prostor). V interiéru je vhodná přítomnost vyškoleného průvodce, který je schopen udržet aktivity v určitých mezích, a poskytnout informace o expozici, s dětským návštěvníkem diskutovat. Text zaměřujeme uším dětského návštěvníka, musí být vždy přizpůsoben jeho věku, přibližujeme v něm život dětí v minulosti, hovoříme o jejich povinnostech, činnostech, hrách, doplňujeme jej a prokládáme nejrůznějšími příběhy, pověstmi a pohádkami.

B.1) Prohlídka přizpůsobená dětem z mateřských škol (2–6 let)

Snažíme se o získání si důvěry u dětí co nejdříve, pokud je možnost i před samotnou prohlídkou (průvodce přijde dříve, pozdraví vedoucí i děti, usmívá se, naváže první kontakt). Před zahájením prohlídky je nutné zkontaktovat s vedoucím doprovodu program a délku jejího trvání. Dítě v tomto věku neudrží pozornost dlouho. Během prohlídky musíme dítě zaujmout neustálými změnami (výklad, předvádění předmětů, poznávání terénu, přemísťování se...). Průběh prohlídky nemá smysl řešit formou otázek, většina dětí ještě nezná odpověď na daná témata. Zapojujeme všechny děti, nikdy je však do ničeho nenutíme. Pokud dítě nechce spolupracovat, může jen pozorovat skupinu. Popisujeme jen některé předměty, dětem je necháme osahat, společně nahlas zopakujeme název předmětu. Pro lepší zapamatování darujeme dítěti kresbu předmětu, popřípadě propojíme název předmětu s dětskou básničkou, písničkou. Do průběhu prohlídky zahrnujeme vždy krátkou pohybovou hru, aktivitu a také si společně povídáme o živých domácích zvířatech, která v muzeu žijí. Pamatujeme také na časový prostor pro jejich potřeby (pití, WC). V závěru prohlídky zopakujeme některé vysvětlené pojmy a položíme jednu až dvě otázky všem dětem dohromady, pochválíme všechny za odpověď a společně si zatleskáme. Po rozloučení s dětmi i vedoucími požádáme o zpětnou vazbu.

Námi osvědčené používané principy:

- jednoduché vyprávění, holé věty,
- používat citoslovce, přímou řeč,
- změny tónu hlasu,
- oslovovat střídavě jednotlivce jménem, popisem jeho oblečení, barvou a délkou vlasů, pohlavím,
- neustále chválit, povzbuzovat k další aktivní činnosti,
- nespěchat – dodržovat tempo dětí,
- doporučený čas prohlídky 1 hod.,
- využít jen krátký okruh s jedním až dvěma objekty.

B.2) Prohlídka přizpůsobená dětem prvního stupně základních škol (7–10 let):

Děti ve věku 7 – 10 let jsou ze školy zvyklé již déle udržet pozornost, mají základní znalosti a můžeme s nimi komunikovat formou otázek, je však vhodné přizpůsobit prohlídku jejich vnímání. Neorientujeme se čistě na mluvené slovo a ukázkou předmětů, ale prohlídku zcela přizpůsobíme jejich věku a potřebám. Necháme děti, aby samy přispěly k její podobě, kdy nebudou jen pouhými konzumenty, ale také tvůrci. U prohlídky tohoto typu se snažíme o co největší podtržení zážitkového potenciálu.

V Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy realizujeme od roku 2007 speciální prohlídkový okruh pro děti uvedeného věku (prvního stupně), která je svou poutavou formou vtáhne do děje. Chceme v dětech vyvolat pocit návratu v čase o sto let zpět. Život dětí v té době nebyl jen o radostech, ale častěji zahrnoval povinnosti, které musely od útlého dětství plnit. Na tomto místě uvádíme podrobný popis námi vytvořené a realizované uvedené prohlídky.

Průběh dětské prohlídky pro uvedenou věkovou kategorii:

Hned u vchodu je školní třída rozdělena na dvě rodiny, rodinu Mikulinců a Hodulíků. Jedná se o dvě rodiny, jejichž kopie usedlostí z oblasti moravských Kopanic se nachází právě u nás v muzeu.

Děti musí přijít na to, proč jsou tak početná rodina, proč musí doma všichni pomáhat, jaké práce vykonávaly děti v jejich věku. Jsou jim zadány povinnosti - dostanou miminka (hadrové panny), o která se musí během celé prohlídky starat, košík na šišky či dříví, aby měla maminka čím topit, dále nůši a hrábě. Cestou sesbírají seno pro ovce či kozu. Poté se jde na návštěvu do prvního domu, tedy k Mikulincům. Zde nám děti „z rodiny Mikulinců“ např. sdělí z čeho si chaloupku postavili, z jakého materiálu mají střechu, čím ucpávali mezery mezi jednotlivými trámy. Děti dále zjišťují, z čeho mají podlahu, čím svítí, na čem maminka vaří a kde děti spávají. Na dvorku rozdělí chlívký pro jednotlivá domácí zvířata, přemýšlí, z jakého důvodu je chovají. Průvodkyně prokládá výklad hádankami k tématu. Následuje návštěva Hodulíkovy usedlosti, kde se děti snaží přijít na celý postup pečení chleba od nasetí obilí až po výsledný produkt. Veškeré nářadí pro tyto činnosti se v chaloupce nachází - kosa, cep, řešeta, mlýnec na obilí, díže na těsto až po ohrablo a lopatu na chleba.

Další částí prohlídky je pastva dobytka. Děti přivedou na louku kozu a uváží ji ke stromu. Společně přemýšlí: proč musely být na pastvě s dobytkem, kam mohl utéct, co mohl podupat nebo také, jak si děti den na pastvě krátily. Hrají staré jednoduché hry, do kterých se vybírají

pomocí rozpočítadel. Přijde také na to, co děti celý den jedly a čím si mohly jídelníček na pastvě obohatit. Vyzkouší si staré pytle na hlavách, namísto pláštěnek, společně pak posedí u ohníčku při povídání a zpěvu písniček.

Poslední část prohlídky se odehrává ve velké stodole, kde si skupiny posedají na slamníky. Soustředí se na starou truhlu, ze které průvodkyně vytahuje různé předměty, které mohly vidět při prohlídce nebo je mohou, ale i nemusí znát třeba z pohádkových knížek. /mlýnek na kafe, konvička na mléko, solnička, valcha, zouvák, školní tabulka, aktovka atd./ Děti se střídají v hádání a každý soutěží za svou „rodinu“. V případě hezkého počasí mohou hry pokračovat venku. Například válení kola od vozu, určování přírodního terénu bosou nohou - kamínky, hlína, písek, tráva. Zde všechny odměníme natisknutými obrázky zvířat, předmětů a řemesel, které mohly u nás vidět. Z druhé strany obrázků je pak uvedena adresa instituce. Prostřednictvím kontaktu mohou školy vznést připomínky k prohlídce. Tímto způsobem také chceme zviditelnit provozní dobu muzea pro případné objednání školních výletů či jen pro rodinnou návštěvu u nás v muzeu. Rozloučíme se a poděkujeme za návštěvu.

Tuto prohlídku nabízíme především školním výletům nebo letním táborům. Vhodná je pro první stupeň základních škol. Starší děti již nechtějí tolik spolupracovat. Je dobré mít skupiny do 20 osob, dohodnout s učiteli, co svým dětem dovolí a tím se řídit. V neposlední řadě je potřeba průvodce, který má vztah k dětem a organizační schopnosti. Doposud jsme se setkali s velmi kladnými ohlasy na tento typ prohlídek.

B.3) Prohlídka přizpůsobená dětem druhého stupně základních škol (11–15 let)

Z hlediska průvodce se jedná o jednu z nejnáročnějších skupin, kterou není jednoduché zaujmout. Člověk se v tomto období hledá a projevuje se společenskými výkyvy, stydí se nebo naopak má potřebu na sebe neustále upozorňovat. Důležitou roli zde zastává pedagog.

Aktivní pedagog – Většinou informuje a navnadí své žáky již ve škole před návštěvou muzea. Je dobré, když žáky zainteresuje do prohlídky, např. tím, že jim zadá úkoly ke zpracování, které pak jednotliví žáci prezentují ve škole. Vytváří si v daném úseku poznámky a společně tak shrnou celou prohlídku a její přínos. Nutí je to k soustředění a rádi přijmou pomoc od ostatních, proto dávají pozor i na jiných úsecích, než na tom, který mají přidělený. Do průběhu prohlídky učitel nezasahuje, kontroluje spíše chování žáků. Projevuje však zájem o nové informace a přenáší tento zájem i na své žáky. Zapojuje se při zkoušení různých činností

a podporuje tím děti v aktivitě. Ulehčí průvodci spolupráci s dětmi. Je však spíše v pozadí, prohlídku vede průvodce.

Pasivní pedagog – U vchodu „předá“ děti průvodci. Stojí opodál, nezajímá se o informace, které děti dostávají. Nesleduje jejich chování ani spolupráci. Špatný příklad vyvolává u žáků všeobecný nezájem. Pedagog tohoto typu děti předem na návštěvu muzea zpravidla nepřipraví, takže je jejich zájem již předem velmi nízký. Prohlídku berou jako nutnost. Průvodce musí být o to více aktivnější a snažit se děti zaujmout, sjednat si nenásilnou formou respekt, v tomto případě je úloha průvodce velmi nesnadná.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- nechat skupině prostor, nevyučovat si absolutní klid,
- snažit se s dětmi navázat kamarádský vztah, skupinu však stále vede průvodce,
- zaměřit se na nejdominantnější osobnost třídy, s ní nejvíce komunikovat, zaujmout ho, pochválit – třeba i ironicky, docílit toho, aby skupina spolupracovala,
- dotazovat se, stále komunikovat,
- nikdy se za nesprávnou odpověď nesmát, najít alespoň malý klad a povzbudit tak i ostatní k aktivní činnosti,
- chválit za každou maličkost,
- vyvolat v nich pocit, že je bereme jako dospělé, např.: „Prosím tě, mohla bych tě poprosit, vzal bys ten předmět, co je vedle tebe na stole a nadzvedl jej opatrně nad hlavu, ať ho všichni dobře vidí. Děkuji.“ (Volíme nerozbitné předměty.) „Poprosím, kdo má kolem sebe ještě trochu místa, posuňte se, ať i ti vzadu dobře vidí, děkuji“.
- nepodaří-li se zaktivnit celou skupinu, necháme některé jedince klidně pasivní,
- poděkujeme za návštěvu a krátce informujeme o dalších námi připravovaných akcích.

Způsob prohlídky:

- snažíme se o poutavé vyprávění,
- zaměřujeme se na život jejich vrstevníků v dřívější dané době (povinnosti, práce, škola, zábava, tradiční rituály dospívající mládeže),
- necháváme skupinu samostatně přemýšlet nad rozdíly v životní úrovni současných dětí a dětí v minulosti,
- umožníme jim vyzkoušet si určitou pracovní činnost: domácí práce, ruční práce, jednodušší řemeslnou výrobu,

- nabídneme kontakt s živými zvířaty,
- požádáme o zpětnou vazbu: napsat email, vzkazy na facebook apod.

B.4) Prohlídka přizpůsobená žákům středních škol a středních odborných učilišť (15–19let):

Žáci středních škol jsou schopni vnímat a vstřebávat i delší mluvené slovo. Většinou mají zájem o výklad, kladou průvodci dotazy a aktivně spolupracují po celou dobu prohlídky. Prohlídku ponecháme v klasické podobě (běžný výklad průvodce jako v průběhu návštěvnické sezóny). Ale můžeme ji také přizpůsobit této konkrétní skupině, např. uspořádat přednášku v přednáškovém sále či některém z vhodných objektů muzea. Téma předem konzultujeme s pedagogem, může se jednat o témata, která úzce souvisí s právě probíranou látkou a navazuje tak na rámcový vzdělávací program.

Tematické přednášky

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- na začátku žáky uvítáme a krátce seznámíme s tématem, o kterém budeme hovořit,
- používáme interaktivní pomůcky a audiovizuální techniku (DVD, počítačovou prezentaci, projektor, interaktivní tabuli),
- pro ukázky používáme co nejvíce trojrozměrných předmětů, které necháme žákům prohlédnout,
- promítáme dobové fotografie,
- snažíme se o co největší názornost,
- připravujeme tematické pracovní listy,
- společně nad tématem diskutujeme,
- necháváme prostor pro vlastní názor studentů,
- pedagogickému doзору se pak doporučuje dále s tématem pracovat při hodinách běžné výuky,
- po přednášce pak můžeme žákům nabídnout volnou prohlídku muzea.

Tematická prohlídka

Podrobná prohlídka zaměřená na konkrétní výsek skutečnosti, opět je velmi přínosné, dotýká-li se nějakým způsobem probíraného učiva určitého předmětu ve škole. Může navazovat v podstatě na kterýkoliv humanitní všeobecný přehled. Např. co se týče společenských věd, věnuje se lidové religiozitě, ekologii, přírodním vědám (přírodniny dané oblasti, pěstované plodiny, obilniny, textilní rostliny), dějepisu (regionální dějiny), výtvarné výchově (lidové výtvarné techniky, řemesla, lidový oděv, ruční práce), hudební výchově (regionální písně, hudební nástroje)....

V Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy jsme uvedenou problematiku vyzkoušeli na jedné třídě gymnázia. V prohlídce jsme se zaměřili na lidové písně ze subregionů Slovácka, které jsou umístěny v našem muzeu. V každém areálu jsme zvolili jednu tematickou lidovou píseň, přičemž jsme se orientovali na její obsah a poté jeden konkrétní výraz v nářečí, který se již v dnešní době při běžné mluvě nepoužívá. Společně jsme probrali jak obsah písně, tak jsme se snažili o rozšifrování daného výrazu. Všechny písně dostali žáci natisknuté v pracovních listech před začátkem u vchodu do muzea. Tučně označené výrazy byly ty, jimiž jsme se podrobně zabývali.

Př.: U muziky su já chlap,
doma koně žerú **žlab**.
A já povím tatovi,
dajte koňa **rasovi**.

Tato metoda by šla zajisté aplikovat i na další tematické okruhy – nářeční výrazy týkající se svatby, narození, kalendářních obyčejů apod.

Např. narození: šestinedělka, kútňák, kútnica, do kúta, putrové rohlíky, úvodnica, kolébač, kmínka, porodní babky, kmochácci atd.

Svatba: odprášání, čepení nevěsty, jít za nevěstu, ohlášky, házání do koláča, vození peřin, družba, zdavky, svíca, zatahování průvodu atd.

Žáci odborných učilišť a středních odborných škol

Je velmi přínosné a pro žáky zajímavější, je-li prohlídka lehce směřována k učebnímu oboru školy, např:

- potravinářství a hotelnictví – regionální stravu, zaměřit se na nádobí a kuchyňské předměty,

- dřevozpracující odvětví – výrobky ze dřeva, potřebné pracovní nářadí,
- oděvní odvětví – druhy textilních materiálu, způsob zpracování textilních rostlin, potřebné nástroje, (kolovrátek, přeslice, motovidlo, tkalcovský stav atd. šicí stroje),
- stavební odvětví – vývoj materiálů, druhy stavebních materiálů, zpracování, druhy střech, apod.

C) Prohlídka přizpůsobená seniorům

Návštěvníci z řad seniorů mohou být pro nás v mnoha ohledech inspirativní. Hodně situací, se kterými průvodkyně návštěvníky obeznamuje, si pamatují ze svého dětství a mládí, protože je sami prožívali. Jedná se často o velmi pozorné návštěvníky, kteří přijíždějí v organizovaných zájezdových skupinách na předem objednanou prohlídku. Tomuto typu návštěvnických skupin musíme přizpůsobit tempo prohlídky.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- seznámíme návštěvníky předem s délkou a terénem okruhu,
- prohlídku vedeme v pomalejším rytmu, její tempo přizpůsobujeme návštěvníkům,
- necháme prostor pro vlastní vzpomínky a vyslechneme jejich zkušenosti, které pro průvodce mohou být obohacující,
- snažíme se vžít do jejich pocitů,
- musíme brát také ohled na jeho potřeby (poskytneme možnost odpočinku – odpočinkové zóny),
- poskytneme možnost kdykoliv se odpojit od skupiny,
- musíme mít zajištěný telefonický kontakt v případě nenadálých zdravotních komplikací,
- nabídneme možnost zapůjčení holí, chodítek, sedáků a manipulačních vozíků s posezením.

D) Prohlídka přizpůsobená handicapovaným návštěvníkům

D.1) Vozíčkáři a osoby s tělesným postižením

Uvedené tělesné postižení je stav, kdy dochází k omezení či znemožnění pohybu, u této skupiny osob je oslabena schopnost sebeobsluhy a soběstačnosti. Z tohoto důvodu je v zájmu instituce zajistit co nejvíce bezbariérových přístupů v celém areálu. Na parkovišti je nutno označit parkovací místa pro postižené, co nejbliže u vchodu do muzea. Zajistíme bezbariérový přístup do pokladny muzea a na toalety. V případě, kdy se jedná o historickou budovu a není možný dostatečný architektonický zásah, volíme jiná dostupná řešení. Problémy můžeme řešit konzultacemi s organizacemi pro tělesně postižené, či jejich pozváním do muzea, kdy hledáme společnou cestu k řešení. Na mnoha místech můžeme využít alespoň mobilní nájezd pro vozíčkáře (mobilní ližiny), jenž lze instalovat k překonání několika schodů. U tohoto místa upozorníme textem či symbolem na možnost vyžádání a položení ližin, zde by měl být také umístěn zvonek, jehož zvuk přivolá na pomoc pracovníka muzea (podobný zvonek je vhodné umístit také přímo na bezbariérové toalety – pro případ nouze).

Prohlídky v muzeích v přírodě mají pro vozíčkáře nemalá úskalí - přírodní terén, schody, vysoké prahy do objektů. Snažíme se skupiny vozíčkářů objednávat samostatně a vyhradit si na ně více času. Pokud jsou vozíčkáři jednotlivci, průvodce by se měl postavit poblíž handicapované osoby a zajistit tak, aby dobře viděl, slyšel. Pokud existuje možnost, návštěvy handicapovaného v objektu, upřednostníme jej před ostatními členy prohlídky, pro jeho snadnější manipulaci s vozíkem. Po zhlédnutí interiéru uvolní prostor ostatním.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- snažíme se o hledání kompromisů,
- usilujeme o to, aby nebyl vozíčkář ochuzen a měl možnost prohlédnout si vše,
- cesty by měly být alespoň částečně zpevněny,
- dveře do objektu otevíráme v co největší šířce,
- u vchodů do jednotlivých objektů zajistíme nájezdy pro překonání vysokých prahů.

Pokud se do objektu nelze s vozíčkem dostat a skupina je smíšená:

- vyfotíme jednotlivé objekty a jejich interiéry s krátkými popisy a tyto informace zapůjčíme vozíčkářům před zahájením prohlídky,
- informace o objektu sdělíme skupině před vstupem do místnosti,

- vyneseme některé předměty před objekt a ukážeme je vozičkářům,
- průvodce se snaží být vstřícný a ve všech směrech ohleduplný k handicapovanému návštěvníkovi.

D.2) Osoby se zrakovým postižením

Míra poškození zraku je u jedinců různá, od slabozrakosti přes slabozrakost až po úplnou nevidomost. Při setkání se zrakově postiženou či nevidomou osobou upadají mnohdy intaktní lidé do rozpaků.

K odstranění zbytečných zábran při takových setkáních přijměte několik užitečných rad:

Desatero pro kontakt s nevidomou osobou

1. Mějte na paměti, že nevidomí jsou zcela normální lidé, kteří mají různé přednosti i nedostatky jako každý jiný. I mezi nimi jsou lidé výjimeční, inteligentní i méně nadaní.
2. Při setkání s nevidomým se chovejte přirozeně a nenuceně. Pomozte tam, kde je to nutné, a to způsobem taktním a nenápadným. Pomoc však nevnučujte.
3. Vyvarujte se projevům soucitu – o ten nevidomí naprosto nestojí. S velkým vděkem ale vždy uvítají i sebemenší pomoc, která jim přijde vhod ve ztížených podmínkách. Nepřipusťte ani podceňující nebo snižující výroky, vždyť nevidomí mají právo na úctu a uznání stejně jako všichni ostatní.
4. Nevidomého, kterého znáte, pozdravte vždy sami jako první, i když je mladší než vy, a k pozdravu připojte i jeho jméno, aby věděl, že pozdrav patří jemu.
5. Když vstoupíte do místnosti, kde se nachází nevidomý, dejte se zřetelně poznat. Pokud vás nepozná podle hlasu, povězte svoje jméno. Tichý pohyb neznámé osoby v jeho okolí působí pochopitelně nepříjemně. Rovněž upozorněte na to, že místnost opouštíte.
6. Velmi nepříjemně na nevidomého působí, projednáváte-li jeho záležitosti nikoli přímo s ním, ale s jeho průvodcem. Průvodce nevidomého pouze doprovází, nikoli zastupuje.
7. Když se nevidomý ocitne v orientačních těžkostech, zeptejte se ho, zda mu můžete nějak pomoci. Velký hluk, prudký déšť i sníh velmi zhoršují nevidomému orientaci v prostoru. Potom stačí, když nevidomému nabídnete, aby se lehce zavěsil do vaší paže, protože takto může snadno jít krůček za vámi, sledovat směr vašich pohybů a na vše včas reagovat.

8. Při nástupu nevidomého do dopravních prostředků netlačte nikdy nevidomého před sebou, ale jděte sami první. Nev tlačujte nevidomého na sedadlo, stačí, když položíte jeho ruku na opěradlo. Při vstupu od auta položte jeho ruku na horní rám dveří.
9. Když nevidomý vstupuje do restaurace bez průvodce, jistě ocení pomoc při vyhledávání věšáku a volného místa u stolu. S jídlem si poradí sám, stačí, když mu povíte, jak je jídlo na talíři uspořádané. Určitě uvítá informace o tom, co všechno je na stole (sklenice s vodou, váza, popelník atd.), a kdo u stolu sedí spolu s ním.
10. Když budete nevidomého doprovázet delší dobu, popište mu hlavní rysy okolí, vybavení místnosti a osoby, které se kolem nacházejí. Při popisování se nemusíte vyhýbat optickým dojmům a barvám.

Desatero pro kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes

1. Nikdy vodícího psa nevyrušujeme v jeho práci. Nikdy na psa nemlaskáme, nehvízdáme na něj, ani na sebe jiným způsobem neupozorňujeme.
2. Nikdy na vodícího psa nesaháme, nehladíme jej a nemluvíme na něj bez vědomí majitele.
3. Nikdy k sobě vodícího psa nevoláme.
4. Nikdy psa nekrmíme bez vědomí majitele.
5. Chceme-li pomoci člověku s vodícím psem, vždy oslovíme nejdříve člověka
6. Pomáháme-li člověku s vodícím psem, nikdy nemanipulujeme se psem.
7. Jdeme-li po ulici se svým vlastním psem, nikdy mu nedovolíme vodícího psa obtěžovat, očichávat či jinak vyrušovat v práci.
8. Míjíme-li vodícího psa se svým psem, máme svého psa vždy na vodítku.
9. Nastupujeme-li se svým psem do dopravního prostředku, vždy dáme přednost člověku s vodícím psem.
10. V dopravním prostředku umožníme umístění vodícího psa – uvolníme místo

Je nutné respektovat fakt, že nevidomý s vodícím psem má přístup do obchodů, restaurací, všech typů škol, školských a zdravotnických zařízení, úřadů a všech kulturních a sportovních zařízení.³

³ Desatero od organizace SONS.

Prohlídka s nevidomými a zrakově postiženými

Nevidomí a zrakově postižení přicházejí na prohlídky skupinově nebo samostatně, většinou se svými průvodci, či vodicím psem.

Nevidomí - jednotlivci

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- s nevidomým komunikujeme, oslovíme jej, můžeme se jej lehce dotknout (lehký dotyk na rameno), aby zaznamenal komunikační záměr,
- vždy se zeptejte, zda si přeje naši pomoc, kterou mu nevnučujeme,
- neberte si osobně, když budete odmítnuti, nenechejte se odradit pro příští situace, může se stát, že jednou nepochodíte a v dalších případech budete vítanou oporou,
- hned na začátku podáme potřebné základní informace o organizaci prohlídky a k prodeji vstupenek,
- seznámíme návštěvníka s prostorami kolem muzea, ukážeme pokladnu, prodejnu suvenýrů, WC,
- v případě potřeby a zájmu nabídneme paži. Někteří lidé se zrakovým postižením preferují vedení za rameno, jiní pod loktem, zjistíme, co vyhovuje našemu návštěvníkovi. Jdeme vždy jako první, komentujeme cestu (např. „2 schody nahoru, 5 metrů rovně, odbočíme doleva),
- pokud jej opouštíme, je potřeba na situaci upozornit,
- vždy vysvětlíme okolnosti vzniku nečekaného hluku či jiných zvuků,
- pokud vedeme návštěvníka na WC, popíšeme rozložení a umístění sanitárního zařízení,
- pro představu je vhodné zmínit velikost místnosti a její obsazení.

Nevidomí - skupina

Se skupinou nevidomých si vedeme jako v případě výše popsaném. Průvodce by měl oznámit předběžný průběh prohlídky, určit směr odchodu (vlevo, vpravo, rovně, schody) a vyhýbat se pojmům „tam“, „sem“, „tady“ apod.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- představujeme si, jako bychom mluvili v rádiu,

- popíšeme venkovní prostor, ve kterém se nacházíme,
- popíšeme objekt zvenčí (rozloha, rysy),
- upozorníme na vysoké prahy a nízké vstupy (nevidomému položte jeho ruku na horní rám dveří),
- upozorníme na schody, zda vedou nahoru nebo dolů,
- odhadem určíme rozlohu místnosti,
- popíšeme interiér kolem obvodu, začínáme ode dveří vpravo nebo ode dveří vlevo,
- taktně upozorníme na židle, stůl a jiné předměty v cestě (např. metr před vámi je židle, malá lavice je vlevo od židle asi půl metru),
- umožníme přímý kontakt s předmětem, máme na paměti, že hmat je pro nevidomého nejvýznamnějším smyslem (samí mnohdy místo „osahat“ řeknou „podívat se“),
- popíšeme prostor, mluvíme však v příbězích pro lepší představivost a také pro odlehčení,
- snažíme se návštěvníky aktivně zapojit skrze dotazy a náměty k diskuzi,
- jednáme vždy přímo s návštěvníkem, nikoliv s jeho průvodcem,
- neostýcháme se užívat slova *vidět*, *podívat*, *kouknout*, nevidomí je také užívají,
- při popisu předmětů do nich můžeme lehce ťuknout, aby ho nevidomý poznal po zvuku,
- dáváme pozor na maličkosti, např. pootevřené dveře, šuplíky či okna v místnosti mohou být původcem úrazu - vždy se snažte být předvídaví,
- je nevkusné vyzvídat: „Jste slepý? ... Úplně? ...Takže nevidíte nic?...To je hrozné! ...Od narození?... Po nehodě? ... atd.“ Nezapomínejte, že nevidomí nejsou hluchí a že slyší i šeptanévhodné poznámky „To je strašné, to bych nezvládla.“
- neustále se snažíme mluvit, abychom tak dali najevo, že jsme nevidomému nablízku.

Haptická expozice pro nevidomé a slabozraké

V roce 2012 po navázání výše zmíněné spolupráci s organizací SONS Kyjov, jsme v MVJVM zřídili stálou haptickou expozici pro nevidomé a slabozraké. Expozice nabízí návštěvníkům se zmíněným handicapem možnost poznávání pohmatem tradiční prvky lidové architektury a předměty běžné denní potřeby, které se používaly na přelomu 19. a 20. století. Architektonické prvky jsou zastoupeny typy zdiva (vzorek zdiva z nepálené hlíny – „nabíjanica“, vzorek stěny z nepálených cihel – kotovic, vzorek zdiva z pálených cihel, vzorek sroubené konstrukce a vzorek kamenného zdiva), vzorky typů používaných střešních

krytin (vzorek doškové střechy z žitné – rezné slámy, vzorek střechy z pálených tašek – bobrovek, vzorek střechy z dřevěných šindelů a vzorek střechy pokrytý břidlicí). Všechny uvedené architektonické prvky může běžný návštěvník během prohlídky vidět, úkolem uvedených haptických pomůcek je poskytnutí možnosti bližšího ohmatání a poznání nevidomému návštěvníkovi. Do expozice byly umístěny také předměty běžné denní potřeby z rozličných materiálů, které se vyskytují v objektech muzea a na přelomu 19. a 20. století jimi byla vybavena většina domácností a hospodářství. Jedná se o předměty ze dřeva (solnička, zouvák), z textilního materiálu (krojové součástky, výšivky), z keramiky (kútňák, čepák), ze slámy (povřísko, ošatka), z kovu (podkova, hmoždíř). Do poslední části haptické expozice jsou v nádobách umístěny druhy luštěnin a obilovin, běžně používané v jídelníčku předků v oblasti Slovácka. Všechny uvedené předměty jsou opatřeny popisem v Braillově písmu a opatřeny snímatelným kódem, který lze přečíst za pomoci speciální čtečky. Uvedené čtečky byly pořízeny pro možnost zapůjčení a jsou k dispozici v pokladně muzea. Čtečka po přiblížení se k místu s kódem, nahlas reprodukuje, o jaký předmět se jedná a k čemu slouží. Lze je využít nejen v haptické expozici, ale je možné jimi obohatit i popisy na domech (objektech), informační tabule s popisy oblastí, stromy atd. Nesmíme myslet nejen na nevidomé, ale snažíme se nezapomínat také na zrakově postižené, kterým zůstaly zbytky zraku. Místnost s umístěním haptické expozice musí být dostatečně osvětlená, popisy běžným písmem napsány velkými tučnými písmeny a co nejjednodušším fondem.

Návrh specializované prohlídky pro nevidomé a slabozraké děti

V předchozí kapitole jsme stručně popsali, jakým individuálním způsobem lze přistupovat k dětskému návštěvníkovi. Zcela specifickou skupinu však tvoří dětský návštěvník s handicapem. V roce 2012 jsme po konzultacích s odborníky ze zmíněné organizace SONS vytvořili specializovaný prohlídkový okruh pro nevidomé děti. Prohlídku jsme situovali do třech objektů Muzea vesnice jihovýchodní Moravy. V případě, že má speciální škola o tento typ prohlídky zájem, musí se nahlásit dostatečně dopředu, aby mohly být objekty přizpůsobeny a vybaveny potřebným materiálem. V prvním objektu prohlídky si děti mohou obléci kroje, pořízené k této příležitosti. V tomto objektu se seznámí prostřednictvím výkladu s tradičním bydlením a způsobem života na slovácké vesnici na přelomu 19. a 20. století. V objektu si mohou pod dohledem průvodkyně libovolně osahat veškeré vybavení, mohou si vylézt na pec a poslechnout pohádku. V dalším z objektů je připravena rukodělná dílna, kde se pod dohledem jiné průvodkyně učí vyrábět tradiční tvary z kynutého těsta. Součástí prohlídky je i zmíněná haptická expozice. Závěr specializovaného okruhu je věnován hrám ve

venkovním prostředí, jež svým námětem vychází z regionálního materiálu a jsou vhodné i pro zrakově postižené děti.

D.3) Osoby se sluchovým postižením

Hluchota nebo sluchová porucha je snížená nebo chybějící schopnost vnímat zvukové informace. Sluchové kompenzační pomůcky a kochleární implantáty mohou zmírnit některé problémy způsobené sluchovou poruchou, ale nemohou sluch plnohodnotně nahradit. Objednané skupiny mají většinou svého průvodce, který jim text překládá do znakové řeči.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- sluchově postiženým návštěvníkům zapůjčíme texty prohlídky v rodném jazyce,
- snažíme se navázat neverbální komunikaci - úsměv, pozitivní přístup,
- při komunikaci s návštěvníky v nejvyšší možné míře užíváme názorné ukázky, předměty, o nichž při výkladu hovoříme, bereme je do rukou, předvádíme jejich funkci,
- vždy si vyhradíme dostatečný časový prostor na prohlídku, která je často pomalejší,
- při výkladu dbáme na správnou výslovnost a artikulaci, čímž usnadňujeme odezírání ze rtů,
- ukazujeme rukou směr, kterým se prohlídka bude ubírat.

D.4) Osoby s mentálním postižením

Mentální postižení je stav charakterizovaný snížením rozumových schopností v různé míře. Mnohdy je mentální postižení spjato s postižením tělesným (např. jsou upoutáni na invalidní vozík), v takovém případě platí i zásady, o kterých jsme se zmínili při popisu prohlídky pro vozíčkáře. Míra postižení je různá, vždy je potřeba odhadnout rozumovou úroveň návštěvníků.

Z vlastních zkušeností doporučujeme:

- opět počítáme s časovou flexibilitou prohlídky,
- na délce a průběhu prohlídky je dobré se předem domluvit (obvykle cestují s doprovodem),

- přizpůsobíme text vjemovým schopnostem návštěvníků, snažíme se o jejich aktivní zapojení skrze otázky, ukazování, upozorňování a srovnávání,
- jsme tolerantní vůči jejich chování, včas si ale vymežíme pravidla - dle odhadu rozumových schopností umožníme případné osahání předmětů (lépe nerozbitných),
- vyhýbáme se jednání s návštěvníky jako s dětmi, i když jejich chování k tomu může vybízet,
- snažíme se co nejvíce přiblížit text - orientujeme je na příběhy, historiky, srovnávání s dnešní dobou,
- osoby s mentálním postižením mívají potřebu neustále něco sdělovat; budme na to připraveni, mějme trpělivý a milý přístup.

8. Výchovně vzdělávací programy

A) Pro mládež

K pořádání interaktivních vzdělávacích programů NÚLK využívá prostory Muzea vesnice jihovýchodní Moravy (MVJVM) ve Strážnici. Zapojuje se tím tak do konkrétních Rámcově vzdělávacích programů předškolních a školních zařízení ČR a nabízí mateřským, základním i středním školám spolupráci. Rozmanitost podnětů, které návštěvy muzea poskytují, a celková filozofie zachovávání původních hodnot s tím spojená vede k zachovávání kulturních hodnot a tradic i k rozvoji ochoty chránit životní prostředí a takto přispívat k ochraně kulturního a přírodního dědictví. Muzea v přírodě mají prvotřídní výchovně – vzdělávací potenciál, snaží se navodit autentické prostředí původního vesnického prostředí, poskytují dětem možnost nahlédnout do minulosti a více je tak přimět k účasti v centru dění všech prováděných činností.

Interaktivní programy pro školy, které zde během roku probíhají, jsou koncipovány jako doplněk výuky o kultuře a způsobu života našich předků z období přelomu 19. a 20. století a jsou vždy vázány na dané roční období či lokální tradici. Jednotlivé třídy se do muzea objednávají na přesně daný termín (přesný čas) pomocí on-line formuláře, který je umístěn na webových stránkách muzea. Na každém ze stanovišť, která jsou předem připravena, čeká na děti nějaká činnost, odborný výklad či tradiční řemeslo. V programech se je snažíme naučit nejen základním dovednostem z oblasti hmotné i duchovní kultury, jako např. tradiční řemesla, seznámení s lidovou stravou, nejrůznější polní práce, ale také zpěvy, tance i dětské hry. V našem muzeu zprostředkováváme setkání s pamětníky a staršími obyvateli Slovácka, kteří dětem v místním nářečí předávají svoje zkušenosti formou vyprávění nejrůznějších příběhů a vzpomínek na svoje dětství. Na každý program zvlášť připravujeme také tematický pracovní list. Pracovní listy poskytují možnost učení, hry, ale také zábavy. Motivují je k dalšímu zkoumání, objevování nových věcí, podporují jejich představivost a tvořivé myšlení. S těmito listy máme veskrze velmi pozitivní zkušenosti a získáváme díky nim také zpětnou vazbu.

Každoročně realizujeme pět pořadů, které se zpravidla váží k danému ročnímu období či nejbližšímu výročnímu obyčeji. Na jaře se jedná o pořad „Fašanky, fašanky, Velká noc ide...“, který představuje dětem masopustní a velikonoční období. Jedná se především o obyčeje svázané s koncem masopustního veselí a radovánek – děti se zapojí do reje maškar

samy si vyrábí tradiční masky, učí se tancovat mečový tanec podšable, od místních pamětnic se dozvídají o postním období, a zapojí se do přípravy typických masopustních pokrmů (koblih, božích milostí). Společně s místními děvčaty se třída seznámí s obyčejem vynášení Smrtky a přinášení létečka, s obyčejem velikonočního hrkání a klepání, naučí se nejruznější výzdobní techniky malování kraslic, přípravu velikonočních i předvelikonočních pokrmů a dozví se také o církevním i světském rozměru Velikonoc a šlaháčky.

Dalším pořadem, který se pravidelně koná měsíc před koncem školního roku, je „Abeceda řemesel“. Zde každoročně vybíráme dva tradiční materiály a snažíme se tak přiblížit dětem veškeré výrobní postupy, které s daným materiálem souvisí. V minulých letech bylo téma programu: zpracování dřeva, kůže, slámy, textilu, včelích produktů, kovu, kamene a hlíny. Uvedeme zde příklad průběhu jednoho z programů, který byl zaměřen na zpracování a využití slámy včelích produktů – děti se učily o rozdíl mezi senem a slámou, poznávat jednotlivé druhy obilí, seznámily se s využitím slámy v domácnosti i hospodářství, měly možnost poznat některé výrobní postupy – např. výrobu povřísel, pokrývání doškové střechy, pletení slaměných ošatek, výrobu muších rájů atd. Děti samy zkoušely plnění slaměného „strožochu“, přípravu podestýlky domácím zvířatům a sekání na sečkovici. V případě včelích produktů byly seznámeny s různými typy včelích úlů, byla pro ně připravena ukázka způsobu výroby medu, produktů z včelího vosku, příprava medových perníků a využití medu jako sladidla a léčiva. Každoročně se snažíme přicházet s novými nápady na prezentaci tradičních materiálů. K realizaci programu často zveme přední odborníky na daná řemesla, kteří jsou dětem schopni poskytnout erudovaný výklad k danému tématu.

Koncem září je zařazován již tradiční program „Podzim na dědině“. Zde se děti seznamují s obdobím zemědělské sklizně a slavnostním hodovým obdobím. Během tohoto programu upozorňujeme především na podzimní práce, kterými byl v minulosti zakončován hospodářský rok. Věnujeme se polním pracím – vyorávání a sbírání brambor, čištění kukuřice a řepy, zpracování konopí, orbě s koňským potahem a přípravě pokrmů z podzimních plodin (bramborová tradiční jídla, jídla z kukuřičné mouky, vaření povidel). Do všech uvedených činností a polních prací děti zapojujeme, čímž v nich vzbuzujeme vyšší míru pozornosti a pochopení dané problematiky.

V předvánočním čase je pravidelně připravován pořad „Radujme se, veselme se...“, který bývá završením celé sezóny. Program zahrnuje do svého obsahu celou dobu předvánoční – advent, spojenou s celou řadou zvyků a zimních domácích prací - draní peří, loupání fazole,

předání na kolovrátku, příprava vánočního cukroví a také upozorňuje na tradiční občůzky – Barborek, Lucek, Mikuláše s čerty a andělem. V programu představujeme také štědrovečerní zvyky – nejrůznější věštebné praktiky (lití olova, půlení jablek, házení střevícem, pouštění ořechových skořápek atd.), úprava štědrovečerního stolu a stromečku, přípravu tradiční večeře atd. Děti si zkusí vyrobit z kynutého těsta typické figurky Mikuláše a čerta, které pak dostanou jako upomínku na návštěvu našeho muzea.

Všechny tyto akce se setkávají s neobyčejným zájmem škol, neboť praktické ukázky technologií hotovení předmětů, zvyků a obyčejů nahradí jakýkoliv slovní výklad. Součástí každého programu je rukodělná dílna s možností výroby různorodých drobných předmětů. V případě příznivého počasí zařazujeme také venkovní hry, které jsou pro současnou mládež již neznámé. V případě všech programů připravujeme tematicky zaměřené pracovní listy.

B) Pro veřejnost

Akce pro veřejnost směřujeme na víkendové dny. Programy jsou opět připravovány tematicky. Některé volně navazují na výše zmíněné pořady pro školy, s malými obměnami a přizpůsobením široké veřejnosti. Vždy se snažíme o přiblížení většiny zvyků, prací, obřadů a řemesel, vážících se k danému tématu.

Rok v muzeu vesnice začínáme programem Fašank ve skanzenu. Termín tohoto programu je pohyblivý a každoročně se mění podle skutečného termínu Velikonoc a masopustu. Každoročně zveme k účasti na programu vesnické skupiny z oblastí, kde se fašank slaví a kde se dodnes tancují typické mečové tance „podšable“. V programu představujeme opět veškeré zvyky vážící se k masopustu včetně maškarního průvodu a pochovávání basy. Do programu zapojujeme také místní řezníky, kteří během konání programu soutěží o přízeň návštěvníků v koštu o nejlepší uzený bok.

Velikonoční zvyky připomínáme široké veřejnosti programem Velikonoce ve skanzenu, pořádaným zpravidla v termínu slavení květné neděle. Pořad volně navazuje na výchovně vzdělávací program pro školy „Fašanky, fašanky, Velká noc ide...“, přičemž se však soustředíme převážně na období konce postního období a Velikonoc.

Návštěvnickou sezónu plného charakteru a každodenního provozu zahajujeme akcí Stavění máje. Jedná se o tradiční zvyk, typický pro celé Slovácko. Tento typický zvyk v našem muzeu předvádí členové místních folklorních souborů Danaj, Demižón a Žerotín.

Dalším volně navazujícím programem na vzdělávací a výchovný pořad pro mládež – Abeceda řemesel, je program Řemesla našich předků. Ukázky řemesel v programu doplňujeme ukázkami živých domácích zvířat a dobytka.

V době konání Mezinárodního folklorního festivalu (koncem června) se každoročně stává muzeum vesnice jedním z areálů, kde probíhají hlavní pořady. Velká obliba přirozeně komponovaných pořadů láká do areálu příznivce zpěvu a tance. Programy se odehrávají v komorních prostorách muzea, ale také na širokých prostranstvích a v neposlední řadě také na malé scéně (v přírodním amfiteátru muzea).

V době prázdnin se snaží pracovníci muzea nabídnout návštěvníkům nejen běžné prohlídky, ale také nejrůznější tematická odpoledne. Jedná se o tzv. Folklorní odpoledne, na kterém vystupuje některý z vybraných folklorních souborů s asi hodinovým programem. Od roku 2012 také pořádá Národní ústav lidové kultury Hasičskou neděli, kde se představuje prostřednictvím sborů dobrovolných hasičů z okolí města Strážnice historická i současná hasičská technika, stříkačky, cisterny, žebříky atd.

V polovině prázdnin se v muzeu koná tradiční oslava Dožínek s průvodem ženců a žneček. V programu nechybí ukázky žňových prací – sečení obilí kosami a žacími stroji, mláčení obilí cepy i na mlátičce, ochutnávka čerstvě upečeného pečiva z nové mouky a v neposlední řadě také ukázka tradičních řemesel.

První zářijový víkend je každoročně věnován Folklorním hrám, které jsou neformálním setkáním členů folklorních souborů a cimbálových muzik z Moravy. Téma vždy určuje vítěz předchozího ročníku. Folklorní hry jsou odlehčeným a humorným typem pořadu, který se odehrává ve vinohradnickém areálu muzea.

Podzimní práce široké veřejnosti představujeme v dalším volně navazujícím programu na pořad pro školy Podzim na dědině, jehož zaměření jsme popsali výše.

Završením návštěvnické sezóny je vánoční pořad Radujme se, veselme se, který opět navazuje na již zmíněný program pro školy.

Scénáře jednotlivých pořadů jsou předem připraveny odbornými pracovníky Muzea vesnice jihovýchodní Moravy, každoročně je naší snahou nejrůznějším způsobem je modifikovat, obměňovat a přicházet s novými nápady a činnostmi. Všechny uvedené pořady jsou o víkendu obohaceny řemeslným jarmarkem. Většina řemeslníků při tom ve stáncích předvádí postup zhotovování svých výrobků. Snažíme se dbát také na to, aby jejich oděv odpovídal prostředí muzea vesnice a celý jarmark tak byl připomínkou historických trhů, které se zde konaly v minulosti. Řemeslníkům a prodejcům zapůjčujeme dřevěné stánky, které předem rozmístíme dle scénáře programu v areálu muzea. Neopomínáme také přípravu tradičních pokrmů, jež jsou spojeny s ročním obdobím, ve kterém se program koná, často jej doplňujeme koštem vín či ovocných pálenek pro tuto oblast typických. V rukodělných dílnách pro děti a jejich rodiče si malí návštěvníci mohou vyrobit drobné předměty, týkající se tematiky pořadu. Snažíme se o dodržení jednoduchých tradičních technologií, kdy využíváme přírodní dostupné materiály.

9. Další faktory ovlivňující dojem návštěvníka

Návštěvník muzea hodnotí nejen muzejní expozici, nabyté informace, přístup průvodce a odbornou úroveň prohlídky, ale je ve svých závěrech ovlivněn vším, co v souvislosti s muzeem viděl a s čím se setkal během své návštěvy. Faktory, které jeho dojem umocňují, mohou být často i zcela prozaického charakteru a mají vždy nemalý vliv na jeho další rozhodování o opětné návštěvě. O své dojmy se mnohdy podělí i ve svém nejbližším okolí a v okruhu svých přátel a známých. Měli bychom vždy dbát na to, aby byl ovlivněn veskrze pozitivně.

Související faktory:

Parkoviště

Velký prostor pro parkování přímo u muzea je výhodou. Pohodlí rychlého a bezpečného přemístění uvítají všichni návštěvníci.

Co může odradit návštěvníka:

- nemožnost zaparkování přímo u muzea,
- malé parkoviště,
- nezpevněná plocha,
- nevyhrazená místa pro autobusy,
- nevyhrazená místa pro osoby s handicapem,
- placené parkoviště,
- znečištěné parkoviště, nedostatek odpadkových košů,
- žádná nebo minimální zeleň.

Koho odradí

- rodiny s dětmi. Mají spoustu zavazadel, kočárky, věci k přebalování, náhradní oblečení, jídlo, pití, fotoaparáty, kamery. Rodina s malými dětmi musí mít tyto věci v blízkosti. Je pro ně komplikované hlídat bezpečnost svých dětí a zároveň přenášet vše potřebné na delší vzdálenost.
- Návštěvníky s postižením pro náročnost a bezpečnost přemístění.
- Fyzicky méně zdatné spoluobčany.

- Návštěvníky, kteří nemají mnoho volného času, jehož část by zabralo složité parkování ve vzdálenějším okolí.
- Společně organizované zájezdy. Časový plán naruší delší přechod k muzeu.

Sociální zařízení

Zásady spokojenosti návštěvníka:

- čistota WC,
- dostatečné množství hygienických a toaletních potřeb,
- teplá voda,
- přebalovací pult, přístupný pro muže i ženy,
- bezbariérové WC,
- každodenní pečlivý úklid.

Vstupní prostory muzea

Měly by zde být umístěny:

- informační tabule,
- oddychové zóny,
- stojany na kola,
- dostatek odpadkových košů.

Vstupní haly a chodby

Vstupní prostory musí být udržovány v čistotě. Pokud je hala zároveň i čekacím prostorem na prohlídku, je nutné zajistit dostatečné množství laviček k sezení. Důležitým artiklem jsou úložné, uzamykatelné boxy, kde má návštěvník možnost odložit svá zavazadla po dobu prohlídky. Ve vstupních prostorách by měl mít návštěvník možnost získat veškeré informace, týkající se muzea v přírodě, a to i v jednom cizím jazyce.

Měly by zde být umístěny:

- přehledné jednoduché informace o provozní době,
- informace o způsobu a délce prohlídky,
- informace o ceně vstupného,

- provozní řád,
- informace o dalších památkách a aktivitách v blízkém okolí,
- možnost přístupu na internet (připojení wifi free).

Pokladna muzea

V pokladně muzea se návštěvník poprvé setkne s fyzickou osobou, pracující v muzeu. Je důležitý první dojem, který ovlivní pocity a emoce návštěvníka.

Pracovník v pokladně by měl vždy dodržovat následující zásady:

- návštěvníka oslovit jako první, pozdravit, přivítat,
- zapojit neverbální komunikaci - přirozený úsměv, sympatické vystupování,
- zjistit potřebu návštěvníka,
- aktivně komunikovat. Sdělit typy prohlídek - např. upozornit na možnost prohlídky s průvodcem či bez něj v určitých časových úsecích,
- upozornit na možnosti slev vstupného - např. rodinné, děti, studenti, senioři, skupiny, vyřídít jejich zakoupení,
- zopakovat čas prohlídky a počáteční místo odchodu,
- pro zahraniční návštěvníky mít možnost komunikace v anglickém či německém jazyce,
- mít v pokladně umístěnou lékárníčku pro případnou rychlou potřebu ošetření návštěvníka,
- mít k dispozici sadu nářadí pro cyklisty, kterou si mohou v případě potřeby zapůjčit (klíče, lepení, pumpa na kolo aj.).

Zajištění rezervace prohlídek do muzea

Způsob rezervace objednávek rovněž reprezentuje muzeum. Podle rychlosti a vstřícnosti odpovědi ovlivňujeme dojem budoucího návštěvníka na muzeum.

Písemná objednávka

V současné době je již málo užívaná. Snažte se odepsat okamžitě, do dopisu připište kontaktní telefon, email.

Telefonická objednávka

Osoba, která objednávku vyřizuje, by měla vždy dodržovat následující zásady:

- telefon by měl vyzvánět nejdéle 30 vteřin,
- pokud nejste kompetentní dotaz vyřešit, vezměte si na volajícího kontakt a předejte jej ihned příslušné osobě,
- představte se názvem Vaší instituce a svým jménem,
- na rozhovor se soustředte – během telefonování nedělejte nic jiného, neodvádějte svou pozornost,
- buďte ochotní a usměvaví i během telefonování,
- na konci hovoru shrňte jeho obsah, zejména co hodláte udělat pro vyřízení dotazu a kdy jej vyřídíte.

Pokud jde v telefonátu o rezervaci prohlídky, na závěr rozhovoru srozumitelně zopakujte datum a čas. Zajistěte kontaktní telefon objednávajícího pro případnou potřebnou komunikaci. Zodpovězte veškeré dotazy týkající se cen, slev, provozní doby, typů prohlídek i ostatního zázemí muzea i celé lokality. Můžete nabídnout odkaz na vaše webové stránky, ale dotazy musíte vždy konkrétně zodpovědět, objednávající nemusí mít možnost připojení na web. Sami nabídněte možnost zodpovězení dalších případných otázek. Vstřícnost a ochota ovlivňuje názor budoucího návštěvníka na vaše muzeum. Mimo pracovní dobu muzea nechte v provozu telefonní záznamník, ten upozorní na pracovní dobu muzea a také dobu možnou pro zodpovězení případných dotazů a vyřízení objednávek.

Elektronická objednávka

Na e-mail se vždy snažte odpovědět co nejdříve, nejpozději však do 24 hodin v průběhu všech pracovních dnů i státních svátků. Při doručení objednávek v době zavíracích dní či v případě komplikovanějšího dotazu, odpovězte nejpozději do 72 hodin. Odpovídejte na všechny položené dotazy, nabídněte další možnosti a kombinace. Upozorněte také na možnost parkování, možnost návštěvy restaurace a jiných aktivit, které mohou návštěvníci využít. Používejte jednoduché, krátké a srozumitelné věty. Vždy se podepište celým jménem, zanechte telefonický kontakt a odkaz na Vaše webové stránky.

Před prohlídkou

Při zpoždění objednaných skupin počkejte dle možností, minimálně však 15 minut. Doprava může být zkomplikovaná neplánovanými objížděnkami, silničními zácpami, špatným značením

apod. Po telefonu zjistíte důvod a dobu zpoždění, snažte se vyjít vstříc, pokud je to možné. Jsou-li ke skupině přiřazeni další návštěvníci nepatřící do dané skupiny, seznámte i je předem s případnou dobou zpoždění a také délkou jeho trvání.

Prodejna suvenýrů

Prodejna vstupenek je často spojena s prodejem suvenýrů. Prodavač nemusí být zaměstnancem muzea, ale to návštěvník nevnímá a spojuje jej s institucí. Z toho důvodu musí prodejce dodržovat stejně nastavená pravidla, která platí pro zaměstnance. Pokud je to tak, je nutné, aby v nájemní smlouvě bylo ošetřeno, že muzeum v přírodě se podílí na výběru sortimentu předmětů prodejny, nebo má dokonce rozhodující slovo. Neměly by převážít komerční zájmy, nad zájmem muzea – je nutné prezentovat především tradiční řemeslné výrobky.

- Vždy se chovat vstřícně a se zájmem o návštěvníka,
- nabízet v prodejně tradiční výrobky lidových řemeslníků, literaturu, hudební a filmové nosiče s tradiční tematikou,
- poskytnout propagační materiály,
- sortiment přizpůsobit prostředí, ve kterém je nabízen,
- pro zahraniční návštěvníky poskytnout možnost komunikace v cizím jazyce.

Restaurace občerstvení

Ve většině případů se přímo v muzeu či v jeho bezprostřední blízkosti nachází gastronomické zařízení. Zařízení tohoto typu jsou ve většině případů soukromá, ale musíme mít na paměti, že je návštěvník také vnímá jako součást muzea a jeho celkový dojem může být ovlivněn i návštěvou tohoto zařízení.

Spokojený návštěvník vyžaduje:

- vstřícnou obsluhu,
- kvalitní úroveň nabízeného jídla,
- rychlost a flexibilitu obsluhy,
- čistotu,
- příjemné prostředí,

- teplo a útulno,
- možnost venkovního posezení,
- hrací koutek pro děti.

Propagace muzea

K naplnění výchovně vzdělávací strategie muzea je potřeba věnovat velkou pozornost jeho propagaci.

K propagování veškerých akcí odehrávajících se v muzeu má muzejní instituce široké spektrum možností, od tištěných plakátů, přes média, až po internetové stránky. Využití propagačních prostředků dává značné možnosti informovat veřejnost o dění v muzeu, s čímž souvisí i získávání nových návštěvníků.

Možnosti propagace:

Elektronickou formou

V současné době nejefektivnější a nejrozšířenější způsob propagace, většina lidí je totiž ve styku s tímto způsobem techniky a největší množství informací vyhledává právě na internetu. Elektronický způsob propagace je výhodný svým rychlým přenosem informací, finančně a časově nenáročný.

- Vždy je nutné mít webové stránky muzea, které jsou aktualizované a stále přinášejí nové informace,
- sociální síť facebook (či jiné sociální sítě) – fenomén současnosti, velmi rychlá forma komunikace, můžeme zde neustále připomínat plánované akce, zmiňovat se také o jejich přípravách a zákulisí, finančně nenáročná forma prezentace, tyto stránky však mají funkci jedině, když jsou velmi aktivní – tzn. musíme na ně přispívat minimálně třikrát týdně, neaktivní stránky jsou spíše ostudou, na facebookový profil organizace píšeme v neformální podobě textu, to stejné platí i pro fotografie,
- e-mail, rozeslání informací na konkrétní adresy institucí i jednotlivců.

Formou poutačů a tištěných materiálů

Poutače a bannery, upozorňující na muzeum a jím připravované akce, by měly být viditelně, přehledně a jednoduše označeny. V případě letáků, které jsou návštěvníkům nabízeny či

doručeny přímo do schránky, je jejich efektivita poměrně malá. Návštěvník je přehlcen tištěnými informacemi z mnoha stran (reklamní letáky v dopravních prostředcích, v poštovních schránkách atd). Malé jednoduché letáčky s výstižným obrázkem, které upozorňují na určitou připravovanou akci, můžeme však využít jako reklamu v rekreačních zařízeních, čekárnách u lékařů, na nádražích, kadeřnictvích a podobném typu služeb. Forma papírových plakátů, které jsou vylepovány na veřejných prostranstvích, je také jednou z možností propagace. Opět se však jedná o propagaci málo efektivní, plakát na daném místě nezůstává po dlouhou dobu, protože je převrstven reklamami na jiné akce; většina lidí nevěnuje papírovým plakátům přílišnou pozornost.

Reklama v médiích

Jedná se o typ reklamy, která zasáhne poměrně velké procento populace. Je však poměrně nákladná, proto je nutné zvážit rozsah připravované akce a možnost uspokojení přijatelného množství návštěvníků. Často se jedná o upoutávky na připravované mimořádné akce v muzeu. Mělo by však obecně platit, že máme takový potenciál, kdy za reklamu platit nemusíme. Musíme média přesvědčit o tom, že ony potřebují nás.

Reklama v mediích trojího typu.

Televize – Může se jednat o cílený reklamní spot, ve kterém zveme na určitou akci. Další variantou je rozhovor s některým z pracovníků muzea, kde může na danou akci upozornit. Jinou variantou je reportáž, pořízená přímo v prostorách muzea. Jako reklama na muzeum může být chápáno také natáčení určitého pořadu v prostorách muzea (pohádky, cestopisy, soutěže apod).

Rozhlas – Do rozhlasového vysílání můžeme poskytnout přímé rozhovory, pozvánky na akci, cílenou reklamu. Při rozhovorech s pracovníky muzea, kdy jsou do rozhlasu pozváni jako odborníci na danou problematiku – např. vyprávění o kalendářních obyčejích, zemědělských pracích či lokálních artefaktech hmotné kultury, mohou zmínit také pozvánku k návštěvě muzea.

Tisk – Formou reportáže z muzea je možné pozvat návštěvníky na konkrétní programy. Po akci v hodnotících článcích, doplněných fotografiemi, tak zaujmout čtenáře a nabídnout možnost návštěvy dalších připravovaných akcí.

Reklama ústní - „septanda“

Ve svém okolí se každý jedinec dozví nejvíce pochvaly či kritiky od známých a přátel. S kladným zážitkem se člověk svěří méně lidem než se zážitkem záporným, a to se značným rozdílem. Tento druh propagace bychom neměli podceňovat. Lidé jsou velmi vnímaví k názoru svých známých, kterému důvěřují.

K propagaci rovněž patří zpětná vazba. Jednoduchý dotazník pro návštěvníky může v mnohém pomoci.

Zpětnou vazbu na dojem z prohlídky muzea, můžeme od návštěvníků zjistit prostřednictvím krátkého dotazníku, umístěného v objektu v závěru prohlídky. Ze závěrů v dotazníku můžeme zjistit, na jaké skupiny se více zaměřit a co očekávají. Dotazník musí být stručný, přehledný, jeho vyplnění nesmí zabrat více jak 5 minut. V dotazníku je nutno uvést přesný název organizace, poděkování za vyplnění a zdůraznění přispění na zkvalitnění služeb. Motivací k vyplnění dotazníku je i malá odměna (sladkost, pohlednice apod.).

Příklad dotazníku - základní informace:

- pohlaví, věk, místo bydliště, typ návštěvníka /individuální, rodina, zájezd/,
- návštěvnost muzea – poprvé, opakovaně, pravidelně každý rok,
- jaký byl účel dnešní návštěvy muzea – plánovaný výlet, odborný zájem, využití volného času na rekreaci, náhodná cesta kolem, jiné,
- jak jste se o našem muzeu dozvěděli – internet, facebook, od přátel, známých, poutače, rozhlas, televize, tisk, jiné,
- který název byste na internetu zvolili při hledání informací o nás – muzeum, skanzen, přesný název naší instituce, jiné,
- volíte raději prohlídku – s průvodcem či bez průvodce, jiné,
- jak se vám líbil výklad a vystupování průvodce /známky jako ve škole 1 až 5/, připomínky,
- jak se vám líbila volná prohlídka /známky jako ve škole 1 až 5/, připomínky,
- používáte při volné prohlídce tištěného průvodce – ano, ne, neznám,
- podmínky na zkvalitnění služeb v našem muzeu.

10. Závěr

V naší publikaci jsme se snažili o shrnutí nejdůležitějších faktorů, které působí na osobnost při její návštěvě v muzeu v přírodě. Protože se v současné době setkáváme s lidmi, kteří navštěvují muzeum za účelem poznání formou zážitkové turistiky, jsou muzea v přírodě ideální institucí, jež může tyto požadavky naplnit. Muzea v přírodě nabízí svým celkovým posláním možnost hlubokého vcítění se do reality a být přímými tvůrci svých zážitků, pro něž je muzeum v přírodě ideální institucí. Publikace si neklade za cíl být ryze odborným výstupem v oblasti edukace či muzejní pedagogiky. Snažili jsme se zde spíše o shrnutí veškerých poznatků, nabytých při plnění projektu Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě.

Participace na tomto projektu byla velmi přínosná jak pro řešitelky, které jsou zároveň autorkami specializovaných pořadů, programů a prohlídek, tak pro samotné průvodce. Snažili jsme se postihnout veškeré aspekty, ovlivňující chod muzea, stručně je zde shrnout a najít praktická a funkční řešení. Některé empiricky ověřené metody a postupy, které se nám osvědčily, uvádíme jako možné vodítko k sestavování podobně zaměřených aktivit v muzeu.

Veškeré workshopy, exkurze a studijní cesty byly podrobně dokumentovány, jak psanou formou, tak i formou fotodokumentace. Od všech zúčastněných osob, s nimiž jsme pracovali na projektu (ať již se jednalo o žáky, studenty, průvodce, pedagogy či odborné pracovníky), jsme se snažili o získání zpětné vazby, reflexe a názoru na danou problematiku. Tyto poznatky nám v mnohém posloužily při přípravě dalších podobně zaměřených počínů a shrnujících zpráv. Projekt Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě byl ve své první části ukončen v roce 2012. Neznamena to však úplné uzavření celého projektu a edukační činnosti v této oblasti. V dalších letech se hodláme zaměřit na jiné cílové skupiny návštěvníků, pro které chceme připravit další ze specializovaných prohlídkových okruhů a vzdělávacích programů.

11. Přehled realizovaných počinů v rámci plnění projektu Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě

8. 6. 2011 studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm - Valašské muzeum v přírodě

17. 6. 2011 studijní cesta – Veselý Kopec, Betlém

11. 9. 2011 seminář průvodců Radějov

12. 9. 2011 pracovní seminář Setkání s tradicí I. – (řemeslníci – průvodci)

7. 10. 2011 pracovní seminář Setkání s tradicí II. – (žáci – průvodci, řemeslníci)

11. – 14. června 2012 zahraniční studijní cesta - Nyiregyháza, Szentendre a Szombathely

20. 6. 2012 studijní cesta - Rymice u Holešova, Olomouc

27. - 29. června 2012 studijní cesta s průvodci – Praha – Neviditelná výstava, Přerov nad Labem - Polabské národopisné muzeum, Zubrnice - Soubor lidové architektury, Velké Březno – zámek, Vysoký Chlumec – Hornické muzeum v Příbrami.

22. – 27. 7. 2012 účast na mezinárodní konferenci „Etnopedagogika“ v Nowy Sacz (Polsko)

29. 8. 2012 pracovní seminář se členy organizace SONS a průvodci

14. 9. 2012 pracovní shrnující seminář Křížem krázem

12. Resume

In the year 2011, the project The Demonstration of Traditional Folk Culture at the Open-Air Museum has started. The aim of the Project is to pay attention especially to the guide service. By means of visits to other open-air museums in the Czech Republic, the guides are to extend their knowledge on traditional folk culture or types and ways of guiding. In addition, they are to get more information how to work with children in programmes intended for schools. The Project focuses on the documentation and analysis of the ways the traditional folk culture is presented at the open-air museums. The aim is to cumulate enough materials to compile the methodology. In the year 2011, we made two study trips to the museums in Rožnov pod Radhoštěm and Veselý Kopec and in the year 2012, we made study trips to the museums in Rymice u Olomouce, Přerov nad Labem, Zubrnice, Vysoký Chlumeč and Nyiregyháza, Szentendre and Szombathely in Hungaria. At our open-air museum, the guides could meet the skilled craftsmen and contemporaries at two workshops. They tried to learn artisans' skills so that they can pass them with the programmes aimed at little visitors. The aim of the workshops is to accent the children's potential for experiences – i.e. to pass the children the acquired skills in handicrafts, to present the traditional folk culture and to move children to discover and research these issues independently. Important is to motivate the guides to enjoy working with children as visitors and to understand them better.

The sense of the Project consists in the planned compilation of a methodological document which should support all the workers at the open-air museums who to take part in the preparation of thematic programmes aimed at different groups of visitors. The contemporary trends at all open-air museums should address as wide spectrum of visitors as possible. Simultaneously, the visitors should be offered the opportunity to learn about the facts with all senses. After all, the educational function has become a priority at the most of museums and galleries. This can be documented by many conferences and projects relating to the educational activities at museums which use their collections and authentic environment, available mainly at the open-air museums, for the educational aims.

13. Tištěné prameny a literatura:

Bernard, Patrick, Fabre Pierre 2003: *Muzea pro všechny*. Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí. [Praha]: Český výbor ICOM ve spolupráci s Asociací muzeí galerií ČR.

Buriánková, Michaela 2009: *Pět let školy muzejní propedeutiky*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky.

Jurkovičková, Petra a kol. 2010: *Komunikace a lidé se smyslovým postižením*. Metodický materiál. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Müllerová, Magdalena (ed.) 2011: *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu.

Petráková, Blanka (red.) 2003: Muzeum a škola a zkušenosti z programu Brána muzeí otevřená. Sborník příspěvků z konference. *Acta musealia suplementa*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, příspěvková organizace ve spolupráci a za podpory nadace Open Society Fund Praha, programu Brána muzea otevřená.

Petráková, Blanka (red.) 2005: Muzeum a škola aneb Nebojte se muzea. Sborník příspěvků z konference. *Acta musealia suplementa*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Petráková, Blanka, Prudká, Alena (red.) 2007: Muzeum a škola. Sborník příspěvků z konference. *Acta musealia suplementa*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně s podporou Magistrátu města Zlína.

Petráková, Blanka (red.) 2009: Muzeum a škola aneb Jít si naproti. Sborník příspěvků z konference. *Acta musealia suplementa*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, příspěvková organizace.

Žalman, Jiří 2005: Je muzeum Vzdělávací institucí? In *Acta musealia Suplementa*. Sborník příspěvků z konference Muzeum a škola aneb Nebojte se muzea. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy, s. 10 - 17.

Markéta Lukešová – Eva Rýpalová

Způsoby prezentace tradiční lidové kultury v muzeích v přírodě

© Národní ústav lidové kultury, Strážnice 2012

Překlad resumé: PhDr. Zdeňka Šafaříková

Výkonný redaktor: Mgr. Markéta Lukešová, Eva Rýpalová

Odpovědný redaktor: PhDr. Jan Krist

Elektronický dokument

ISBN 978-80-87261-8

1. Workshop setkání s tradicí I. – příprava tradičních pokrmů

2. Workshop setkání s tradicí I. – příprava tradičních pokrmů

3. Workshop setkání s tradicí I. – výuka šití pod dohledem řemeslnice

4. Workshop setkání s tradicí I. – výuka tkaní stavu

5. Workshop setkání s tradicí I. – výuka tkaní stavu

6. Workshop setkání s tradicí I. – výuka práce s hrnčířským kruhem

7. Workshop setkání s tradicí I. – výuka práce s hrnčířským kruhem

8. Workshop setkání s tradicí I. – výuka práce s přírodními pletivy

9. – 10. Workshop Setkání s tradicí I. – výroba nepálených cihel

11. Workshop Setkání s tradicí I. – společný oběd a zhodnocení průběhu workshopu

12. Seminář průvodců

13. Workshop Setkání s tradicí II. – Účastníci workshopu

14. Workshop Setkání s tradicí II. – Příprava tradičních pokrmů

15. Workshop Setkání s tradicí II. – Příprava tradičních pokrmů

16. Workshop Setkání s tradicí II. – Výuka tradiční výšivky

17. Workshop Setkání s tradicí II. – Výuka tradiční výšivky

18. Workshop Setkání s tradicí II. – Česání lnu

19. Workshop Setkání s tradicí II. – Výuka tkaní na stavu

20. Workshop Setkání s tradicí II. – Účastníci workshopu v jednom z objektů MVJVM

21. Workshop Setkání s tradicí II. – Výuka předení na kolovrátku

22. Workshop Setkání s tradicí II. – Výuka práce na hrnčířském kruhu

23. Workshop Setkání s tradicí II. – Výroba nepálených cihel

24. Workshop Setkání s tradicí II. – Společný závěr workshopu

25. Workshop Setkání s tradicí II. – Společný závěr workshopu

14. října 2011

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pářáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

NAŠE
MIMINKO
TOMÁŠ

Venke výlet byl super. Měli jsme tam moc milou paní průvodkyni. Jmenovala se Lucka. Přivádili k nám děti i ze Brna - Adama, Moničku a Nikču. Seznámili jsme se a už roztáhli do skanzenu. V jedné školce jsme hráli i hry. Bestva byla ovčeka. Nikdo z nás byl v kachu a Lucka jinému dala svoreček a ten zastavil. Jakmile někdo zastavil, ten v kachu musel uhádnout odkud to jde. Za hra mi bavila. Také mě bavilo, když jsme pekli pečlivky. Paní, co nám pomáhala, říkala, že jsem na hollé šikovná. Podle ní mi to šlo. Škola, že tam ještě nikdy nepojdem. Strašně moc bych chtěla poděkovat všem, co to pro nás připravili. Děkuji! A také pozdravuji naši průvodkyni Lucku.

ANETKA

JÁ

JANÍČKA

Lucka Horňáková 5.A

LUCKA

ZŠ

BÁNŮV

ADAM

MONIČKA

KAČA

NIČKA

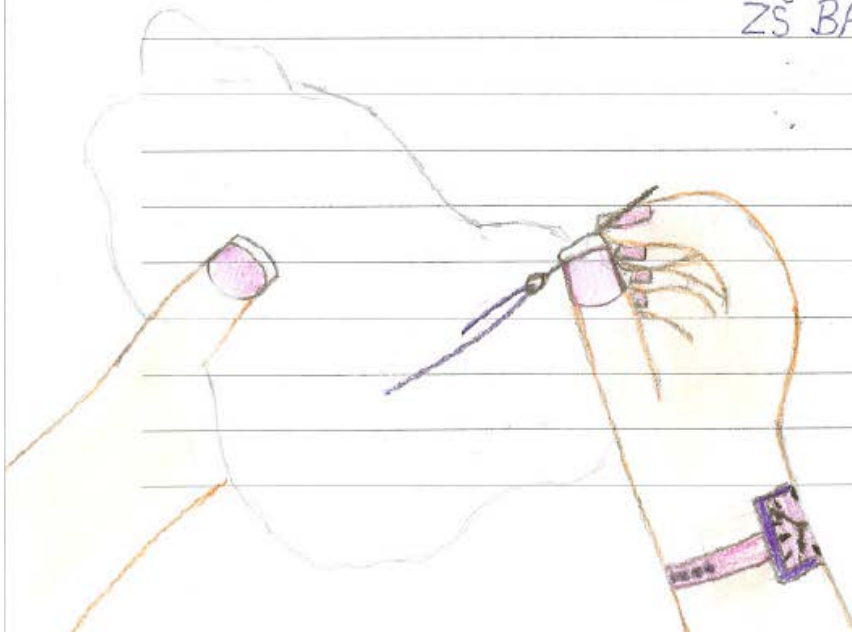
14. října

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pátáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve sraznickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

Au, můj prst! No když já vyšívám, tak se to nestojíte
bez úvaru. Vyšívám kyličku. V mí skupině jsou samé
holky: Kačka, Šonka, Aneta a samostatně Eliška a Ača.
Naše předvolby se jmenuje Dagmar. Ji, už mi to docela
jde. Ale ještě nejsem jednička. Ta paní, co nás to učí,
to umí úplně perfektně. Už vhoším rúdkový steh.
Ten je mnohem těžší než ten, kterým jsem vyšívala
kyličku. Dneska doma vyšívám loubku. Za tím mám
motýlka, sluníčka a měsíček. Takže to je něčemu
bylo a bylo to super.

Simona Balouchová 5A
ZŠ BÁNOV

27. Ukázka slohové práce žáka ZŠ Bánov

14. října

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pátáka ZŠ Bánov o tom, co mu dělá prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

„Příšák! By brusky ale pískají!“ No konečně jsme sadky. Když jsme přišli do Strážnice, tak to takhle vypadalo. Ve skanzenu jsme se rozdělili na skupiny po třech a naše dvojice dostala tři děti z Brna. Ještě jsme přebrali mimino a už s námi šla vedoucí na první stanoviště, které bylo super. Dělalí jsme z konopí vlákna. Což se to sekalo. Ne řádnou sekoučkou, ale na starém dřevěném nástroji LAMTS. Sekal jsem, sekal a přitom si říkal, jestli to vyjde. Když jsem nasekané stébla konopí provlékal přes žesku, viděl jsem, že to vyšlo. Málem jsem se píchl, protože ten železný nástroj měl železné bodliny. Úplně jsme si připadali, jak kdybychom opravdu v té době byli. Byl to super výlet.

Petr Větrník 5.A
ZŠ BÁNOV

28. Ukázka slohové práce žáka ZŠ Bánov

14. října

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pětáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

Jé to je ale nádhera, tolik krásného nádobí a jenom ze keramiky, no super. A nejlepší na tom je, že si to můžeme vykoušet. Jdu jako první. Hrnčičů mi dává dlouhatánskou zástěru a mám si sednout na místo, kde seděl on. Jednou nohou kočím a druhou musím mít položenou jinde, abych nespadla. Pom keramiky mi dává kousek hlíny a jedeme na to. Je to sranda a musím říct, že mám místek holovou za chvílku. Bavilo mě to a pořádku doma přemlouvám mamku a tatku, abychom se do skanzenu ještě nikdy jeli podívat.

Olíška Janíková 5.A
ZŠ. BÁNOV

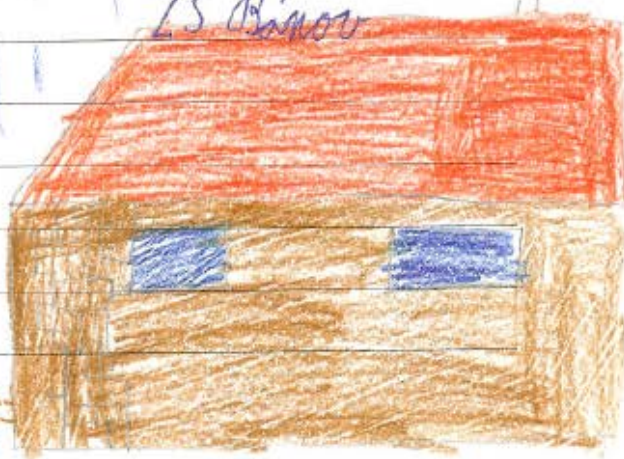
14. října

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění páťáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

V pátek jsme šli na exkurzi do Uhrovnice. Uhoda, se tak přešlo, jinak bychom prý, mohli na louce pít i pivo. Úhod do domu byl obrovský. Do skupinky, kterou jsme měli vybrán, jsem si ^{našel} Dominika Rakša. K nám přidali ještě bludaj z Brna a jedno mimino. Dali jsme mu jméno ZDRŠTÁL. A pak jsme vyrazili do deště. Šli jsme do Škalevského domu. Uhlasil jsem si šátek na staru plátno. BONUS jsem dostal pyšlitz. Další dům byl pro lauchovce. Tam jsme hrájeli ložské do polévky. Šel jsme prošli asi dalších 5 domečků. A v jednom jsme i poděvali. Prostě další super výlet do Uhrovnice.

Lukáš Hočenda V.A
ZŠ Bánov

14. října 2011

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění páčáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

"Ale né, to bude těžké!" pomyslela jsem si v duchu, když jsem šla pomalu na předení. Ale jakmile jsem si sedla, dala nohu na šlapátko a roztočila kolo, tak krůma byla najednou fuč. Pak se kolovráček otočil na špatnou stranu. To jsem nechtěla, a tak jsem ho raději zastavila a pustila další. Když jsme se vysvěřovali, vyběhli jsme na pec. Fu, poprovi, fu, podruhé-dvakrát jsem se bouchna do hlavy! Pak ale jsem se na té peci cítila jako v té pohádce o Honzovi. Trošku jsem se zamíla, ale naráz dup, dup a přišla druhá skupinka. Ach né, to už musíme jít?" "Ano musíme," řikla naše přírodokyně Lucka. A tak jsme šli...

KAJA NIČKA HONČA

ZŠ BÁNOV

Jana V.A.

14. října

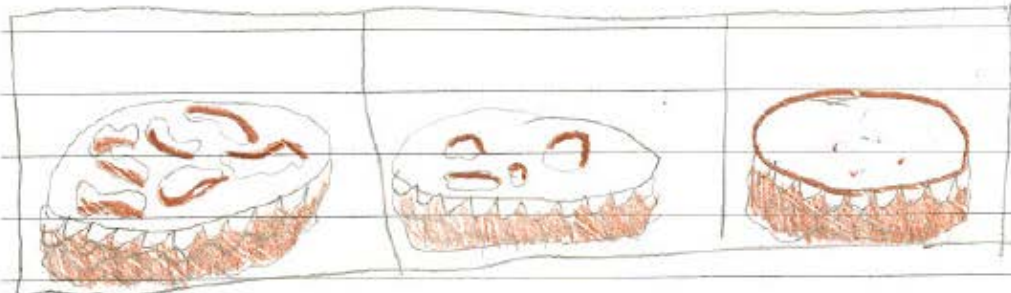
Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění páťáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

"Deset mobilů? Takže, kdo má další?
"Všichni?" Pan učitel nám všem odebral
všechny elektronické přístroje
(sahy MP3) aby nás na exkurzi ani
nerozrušovaly.!! Ve skanzenu
to bylo pro mě nejlepší na kolovrážku,
protože jsme si tam vykládali
strašidelné historky a přitom
jedli sušené jabka a krusky.
Byla to pohodička dokud jsme
všechno nesnědli."

3 FOTKY

Michal 9.A

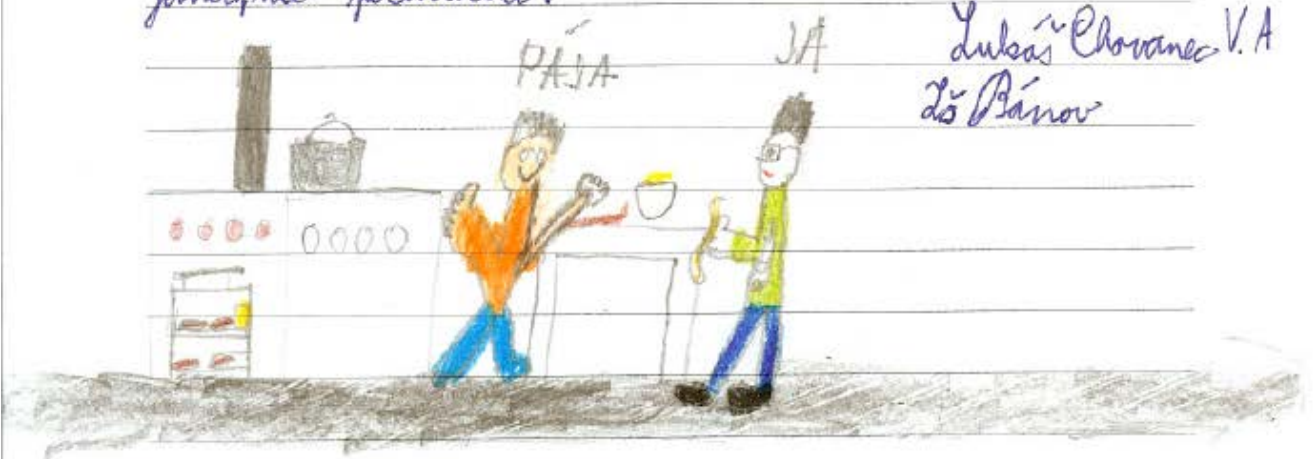
TAKTO MIZELY JABKA

14. října

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pářáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

Rozdělili nás všechny, kdo jsme tam byli, na skupiny. Jak si pamatuji, tak nás bylo ve skupině 6. Dvoři dva byli Přesovjané - Marta a Tilda, pak Brňáci Pája, Jarda a Tom a jediný já z Bánova. Dvoři úkol byl, no ani nevím jestli to byl doopravdy úkol, jen jsme seděli na lonce v kuchyni a poslouchali příběh. Nejlepší ale bylo stejné počemí. Pekli jsme pečlivy. Je to docela lehké. Jen stačí vyválet těsto, aby vypadalo jako dlouhý had, a potom namolat pečlivy. Tak se to dělá! Jo a naše průvodkyně, která se jmenovala Jana, mě pochválila!

14. října 2011

Páteční škola ve skanzenu

(vyprávění pětáka ZŠ Bánov o tom, co mu dala prohlídka a tvoření ve strážnickém Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy 7. 10. 2011...)

Ve skanzenu se mi asi nejvíce líbil poslední uhol.
To bylo školovství. Hodně mě to bavilo. Byl tam
solis hodně rolnářský stroj. A hlavně, mohli jsme si
to i vyzkoušet. A najednou nás napadlo, že bychom
si mohli rajít pro oběd. Kupovali jsme rajátky do sklepa.
Na konci nám ten muž od skazu dal ochutnat
kravského sýra. A víte co? Doma jsem od babičky
zjistila, že ten školovský star máme rozkořený
na půdě. Už se těším, až na něm budu šřit.
Babička říkala, až natopíme dům, že mi ho postaví.

34. Ukázka slohové práce žáka ZŠ Bánov

35. Workshop se členy organizace SONS

36. Workshop se členy organizace SONS

37. Workshop se členy organizace SONS

38. Workshop se členy organizace SONS

39. Workshop se členy organizace SONS

40. Workshop se členy organizace SONS

41. – 42. - Workshop se členy organizace SONS – Haptická expoziční

43. Workshop se členy organizace SONS – Haptická expoziční

44. Workshop se členy organizace SONS – Haptická expozice

45. – 46. - Workshop se členy organizace SONS – Haptická expozice

47. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

48. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

49. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

50. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

51. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

52. Studijní cesta – Rožnov pod Radhoštěm

53. Studijní cesta – Rymice u Olomouce

54. Studijní cesta – Rymice u Olomouce

55. Studijní cesta – Rymice u Olomouce

56. – 57. Studijní cesta Praha

58. Studijní cesta Praha

59. Studijní cesta Přerov nad Labem

60. Studijní cesta Přerov nad Labem

61. Studijní cesta Přerov nad Labem

62. Studijní cesta Přerov nad Labem

63. Studijní cesta Zubrnice

64. Studijní cesta Vysoký Chlumeč